

Nationaal
Psychotrauma
Centrum

ARQ Kenniscentrum
Impact van Rampen
en Crises

Rapport

Onderzoek Psychosociale Effecten
van Bedreiging en Beveiliging

Colofon

Opdrachtgever

NCTV (Directie Bewaken en Beveiligen)

Verantwoordelijk uitvoerende

ARQ Kenniscentrum Impact van Rampen en Crises

ARQ IVP

Auteurs

Wera van Hoof

Sander van Rooijen

Ine Spee

Hans te Brake

Met medewerking van

Juul Gouweloos-Trines

Riëtte Mellink

Caroline Six

Uitgever

ARQ Nationaal Psychotrauma Centrum | ARQ Kenniscentrum Impact van Rampen en Crises

Nienoord 5 | 1112 XE Diemen

impact.arq.org

Jaar van uitgave

2020

© 2020 ARQ Nationaal Psychotrauma Centrum

Het gebruik van de inhoud van dit rapport als toelichting of ondersteuning in artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld. Deze uitgave is te bestellen bij ARQ Kenniscentrum Impact van Rampen en Crises. Bezoekadres: Nienoord 5, 1112 XE Diemen. Telefoon 088 - 330 51 75.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
1.1 Achtergrond en aanleiding onderzoek	4
1.2 Vraagstelling	5
1.3 Opzet onderzoek	5
2. Resultaten	7
2.1 Literatuur	7
2.1.1 Vormen van ongewenst contact	7
2.1.2 Effecten van bedreiging, intimidatie en stalken	7
2.1.3 Sociale media	7
2.1.4 Naasten	8
2.1.5 Effecten van beveiliging	8
2.1.6 Relevante inzichten Nederlandse context	8
2.2 Interviews	9
2.2.1 Om welke bedreigingen gaat het?	9
2.2.2 Welke veiligheidsmaatregelen zijn van toepassing?	9
2.2.3 Wat zijn de effecten van de bedreiging en veiligheidsmaatregelen?	10
2.2.4 Welke belemmeringen worden ervaren in het proces van beveiligen?	14
2.2.5 Welke strategieën zijn van belang om met de situatie om te gaan?	16
3. Samenvatting en conclusies	19
3.1 Bedreigingen via sociale media	20
3.2 Effecten van bedreiging en (intensieve) beveiliging op het functioneren	20
3.2.1 Professioneel functioneren en taakuitoefening	20
3.2.2 Privé functioneren en lichamelijk/psychisch welzijn	20
3.3 Effecten op de omgeving van de bedreigde persoon	21
3.4 Effecten van media-aandacht en framing	22
3.5 Effecten van randzaken in het proces	22
3.6 Gewenste competenties van functionarissen in het proces	22
4. Aanbevelingen	23
4.1 Kennisdeling en borging: Handelingsprotocol Psychosociale Bejegening	23
Bibliografie	28
Bijlage I: Toelichting stelsel bewaken en beveiligen	30
Bijlage II: Methode	32
Bijlage III: Klankbordgroep en kenniskringen	36

1. Inleiding

1.1 Achtergrond en aanleiding onderzoek

Politieke ambtsdragers en andere personen met een publieke functie worden regelmatig slachtoffer van agressie en bedreiging. De bedreiging kan zo ernstig worden dat veiligheidsmaatregelen nodig zijn. Om dit te ondervangen is het stelsel bewaken en beveiligen opgericht. Het stelsel is opgedeeld in het decentraal- en het Rijksdomein (Ministerie J&V, 2019). In het Rijksdomein zijn de adviseurs van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), directie Bewaken en Beveiligen, het aanspreekpunt voor bedreigde personen en begeleiden hen gedurende een beveiligingstraject. Zodra persoonsbeveiliging nodig is, wordt dit uitgevoerd door de Dienst Koninklijke Diplomatieke Beveiliging (DKDB). Een uitgebreidere toelichting op het stelsel bewaken en beveiligen is opgenomen in bijlage I.

In opdracht van de NCTV is in 2008 een rapport door Nijdam e.a. uitgebracht om meer zicht te krijgen op de psychosociale effecten van bedreiging en beveiliging. Het onderzoek maakte duidelijk dat de confrontatie met dreiging en beveiliging vaak zeer stressvol is voor de bedreigde persoon en voor zijn omgeving.

Sinds 2008 is het dreigingsbeeld en de samenleving veranderd. Er zijn allerlei maatschappelijke en technologische ontwikkelingen die de aard van dreigingen beïnvloeden. Deze veranderingen van het dreigingsbeeld en de samenleving hebben consequenties voor de werkzaamheden van de NCTV en haar partners, waaronder de DKDB. Daarnaast zorgt het groeiend aantal beroepsgroepen die met dreiging te maken krijgt, in zowel het decentraal- als het Rijksdomein, voor druk wat betreft bewaken en beveiligen.

Mede door deze veranderde context heeft de NCTV aan ARQ Kenniscentrum Impact van Rampen en Crises en ARQ IVP gevraagd de huidige stand van zaken rondom psychosociale effecten van dreiging en beveiliging te onderzoeken. Het onderzoek is gericht op het bieden van handvatten voor de dagelijkse werkzaamheden van NCTV-adviseurs en haar partners met betrekking tot de communicatie met hun doelgroepen. Er wordt een uitgebreider dreigingsbeeld dan in 2008 weergegeven naar meerdere groepen met een publieke functie in de samenleving, zoals burgemeesters maar ook journalisten. En met sociale media is een nieuw kanaal geopend om ongenoegen, agressie en dreiging te uiten. Ook dat is in het onderzoek meegenomen.

Leeswijzer

Dit rapport biedt inzicht in de verschillende effecten van bedreiging en beveiligingsmaatregelen. Op basis daarvan worden aanbevelingen gedaan met als doel het proces van bewaken en beveiligen vanuit psychosociaal oogpunt te verbeteren en daarmee de last voor bedreigden en hun naasten te beperken. Het rapport is gericht op NCTV-adviseurs van de directie Bewaken en Beveiligen en haar partners, zoals de DKDB. Uitkomsten nemen echter ook het werkveld van de lokale politie en het OM mee.

In het navolgende rapport komen als eerste de vraagstelling en de opzet van het onderzoek aan de orde: literatuuronderzoek en interviews. Ten behoeve van de leesbaarheid is een uitgebreidere methodologiesectie opgenomen in bijlage II. In hoofdstuk 2 worden de uitkomsten van het literatuuronderzoek en de interviews besproken. Daarna volgen conclusies (hoofdstuk 3) en aanbevelingen (hoofdstuk 4).

1.2 Vraagstelling

Dit onderzoek richt zich op de volgende vraag: Wat zijn de psychosociale effecten van dreiging en beveiliging op personen met een publieke functie en hun naasten?

Deze vraag is uitgewerkt in verschillende thema's:

1. Bedreigingen via sociale media
2. Effecten van bedreiging en (intensieve) beveiliging op het professioneel- en privé functioneren
3. Effecten op de omgeving van de bedreigde persoon
4. Effecten van media-aandacht en framing
5. Effecten van randzaken in het proces
6. Gewenste competenties van functionarissen in het proces

Een klankbordgroep heeft vrijblijvend meegedacht bij de aanscherping van de onderzoeksthema's. Voor een toelichting van de klankbordgroep en overzicht van de leden, zie bijlage III.

1.3 Opzet onderzoek

De opzet van dit onderzoek bestaat uit twee delen: een literatuurstudie naar relevante studies sinds 2008 en een kwalitatief onderzoek in de vorm van interviews.

Literatuuronderzoek

De literatuurstudie is erop gericht de kennis van het rapport uit 2008 te actualiseren. Hiervoor is gezocht naar academische, internationale literatuur sinds 2008. Aanvullend is gezocht naar relevante, recente Nederlandse rapportages met als doel de actuele nationale context te schetsen. Van de in totaal 1135 artikelen die de zoekopdracht opleverde, zijn er 43 geïnccludeerd voor de literatuurstudie. Het merendeel van de artikelen voldeed niet aan gestelde criteria omdat zij ingingen op de psychische gesteldheid van de dader of gericht waren op een andere doelgroep. In bijlage II wordt de methode bij de literatuurstudie uitgebreider uitgewerkt.

Interviews

Er zijn interviews afgenomen met personen in een publieke functie die te maken hebben (gehad) met werkgerelateerde bedreiging en (eventueel) beveiliging. Geïnterviewden vielen onder het stelsel bewaken en beveiligen van het decentraal domein of het Rijksdomein, of kregen reguliere politiezorg (een toelichting op het stelsel is te vinden in bijlage 1). In totaal zijn 26 gesprekken gevoerd met de doelgroepen Tweede Kamerleden, burgemeesters en wethouders, journalisten en Officieren van Justitie (voor een overzicht van het aantal deelnemers per doelgroep zie tabel 1):

Tabel 1. Overzicht van het aantal interviews per doelgroep

Doelgroepen	Totaal
Tweede Kamerleden	5
Burgemeesters	7
Wethouders	3
Journalisten	5
Officieren van Justitie	6
	Totaal: 26
NCTV-adviseurs	6
DKDB-beveiligers	4
	Totaal: 36

Gesprekken zijn zo veel mogelijk gevoerd op de werklocatie. Partners waren daarbij niet aanwezig. Er is zowel gesproken met personen waarbij op dat moment sprake was van bedreiging en beveiliging, als personen die dit recent of jaren geleden hebben meegemaakt. Het komt dus voor dat mensen refereren aan het stelsel bewaken en beveiligen van meerdere jaren terug.

Daarnaast zijn de ervaringen meegenomen van in totaal tien adviseurs bij de directie Bewaken en Beveiligen van de NCTV en medewerkers van de DKDB (een teamleider, operationeel experts, een operationeel specialist en een verantwoordelijke beveiligingsambtenaar ter plekke, vanaf nu aangeduid als DKDB-beveiligers) die in hun dagelijkse werkzaamheden contact hebben met bedreigde personen.

Werving van deelnemers heeft plaatsgevonden met behulp van het netwerk van de projectgroep en de klankbordgroep. De projectgroep bestaat uit medewerkers vanuit de opdrachtgever NCTV en adviseurs en onderzoekers vanuit ARQ Kenniscentrum Impact van Rampen en Crises en ARQ IVP. In bijlage II wordt de methode bij de interviews uitgebreider uitgewerkt.

2. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten uit de literatuur (2.1) en de interviews (2.2) besproken.

2.1 Literatuur

Er is gezocht naar relevante literatuur na 2008. Uiteindelijk zijn 43 bruikbare artikelen gevonden, waaronder zowel internationale, academische artikelen als recente Nederlandse rapportages. Voor een overzicht van de gebruikte bronnen, zie de bibliografie van dit rapport. Voor een uitgebreide toelichting van de methodologie, inclusief de selectieprocedure van artikelen, zie bijlage II.

2.1.1 Vormen van ongewenst contact

Literatuur bevestigt dat politici, medewerkers van het OM en journalisten regelmatig doelwit zijn van bedreiging, intimidatie en stalken (Adams et al., 2009; Chamberlain & Miller, 2009; Gass et al., 2009; Narud & Dahl, 2015). Bedreigingen via de telefoon, e-mail, post of sociale media zijn veel voorkomend. Minder vaak is er sprake van een bedreiging waarbij de dader fysiek aanwezig is (Every-Palmer et al., 2015; Adams et al., 2009).

Uit de literatuur komt naar voren dat er een zeker acceptatie bestaat over het feit dat bepaalde beroepsgroepen vaker geconfronteerd worden met bedreiging, intimidatie en stalken. De houding dat dit 'erbij hoort' komt terug in gesprekken met rechters (Chamberlain & Miller, 2009), het OM (Van der Torre et al., 2013), politici (Adams et al., 2009) en journalisten (Gass et al., 2009). Tegelijkertijd werd gevonden dat journalisten zich onvoldoende bewust zijn van het risico dat een stalker of bedreiger overgaat tot fysiek geweld (Gass et al., 2009) en werden Britse parlamentsleden overdonderd door de negatieve aandacht na hun aantreden (James et al., 2016).

2.1.2 Effecten van bedreiging, intimidatie en stalken

Het meemaken van bedreiging, intimidatie of stalken heeft negatieve psychosociale gevolgen. Uit vrijwel alle onderzoeken blijkt dat publieke ambtsdragers een verhoogd angstgevoel ervaren (Betsos & Marchesi, 2014; Gass et al., 2009; Gersons & Nijdam, 2014; Lowry et al., 2015; Nijdam et al., 2010), problemen met de nachtrust kenden (Adams et al., 2009; Gersons & Nijdam, 2014; James et al., 2016), bij zichzelf extra waakzaamheid constateerden (Betsos & Marchesi, 2014; Chamberlain & Miller, 2009) en veiligheidsmaatregelen troffen in zowel de professionele als huiselijke omgeving (Chamberlain & Miller, 2009; James et al., 2016).

2.1.3 Sociale media

De literatuur biedt momenteel geen inzichten in de effecten van bedreiging via sociale media op de doelgroepen van het huidige onderzoek. Dit kan ermee te maken hebben dat relevant internationaal onderzoek dateert van 2015 of eerder. Uit interviews met Nieuw-Zeelandse politici komt echter wel naar voren dat online bedreigingen (via sociale media) doorgaans minder negatieve effecten hebben op het slachtoffer dan andere soorten bedreigingen. Ondanks dat het ongewenste contact vergelijkbaar is met de benadering via de e-mail, post of telefoon, lijkt dit toch minder indruk te maken (Every-Palmer et al., 2015).

2.1.4 Naasten

Naasten krijgen in de literatuur weinig aandacht. Uit een onderzoek wordt duidelijk dat politici zich zorgen maken over mogelijke consequenties van een bedreiging op familie, collega's en werknemers. Wanneer naasten op de hoogte worden gebracht van- of zelfs direct te maken krijgen met de dreiging, verhoogt dit de angst bij het slachtoffer (Every-Palmer et al., 2015).

2.1.5 Effecten van beveiliging

Waar de academische literatuur over de effecten van bedreiging op de relevante doelgroepen niet uitgebreid is, geldt dit in nog grotere mate voor de effecten van eventuele beveiliging. Het rapport van Nijdam et al. uit 2008 en een Engelstalige publicatie op basis van dit rapport door Gersons en Nijdam uit 2014 zijn nog steeds de meest relevante studies op dit gebied. In het beveiligingstraject veroorzaken het startmoment en de afbouw/opheffing van beveiligingsmaatregelen de meeste reactie bij de beveiligde persoon. De eerste effecten treden op vanaf het moment dat de bedreigde persoon op de hoogte gesteld wordt van de dreiging. Doorgaans reageert de te beveiligen persoon angstig en overrompeld doordat de situatie onverwacht en nieuw is. Dit resulteert soms in een negatieve houding ten opzichte van, of zelfs in tegenwerking van, de beveiligingsmaatregelen (Nijdam et al., 2014). Over het algemeen heeft de beveiligde persoon grote behoefte aan informatie en duiding. In deze fase kunnen slaapproblemen, schrikreacties, geagiteerde reacties en concentratieverlies voorkomen (Nijdam et al., 2014). Dit heeft negatieve gevolgen voor sociale contacten en het gevoel van veiligheid.

Het afbouwen van beveiliging komt voor sommige beveiligde personen net zo onverwacht als het instellen ervan. Dit kan op de korte termijn tot een hernieuwd onveilig gevoel bij de (voormalig) beveiligde persoon leiden. Voormalig beveiligde politici kunnen bijvoorbeeld nog enige tijd terughoudend zijn ten opzichte van publieke optredens of extra voorzichtig zijn. Vanwege deze invloed worden beveiligingsmaatregelen doorgaans stap voor stap afgebouwd om een minder heftige overgang te creëren (Nijdam et al., 2014).

In de periode tussen deze twee momenten bestaat de mogelijkheid dat zogenaamde *fear generalisation* opspeelt. Dit komt voornamelijk voor in het geval van langdurige beveiliging en beschrijft het ontstaan van een onterecht beeld betreffende de eigen veiligheid. Men ziet gevaar in situaties of ervaart dreiging vanuit personen wanneer dit niet het geval is (Nijdam et al., 2014).

2.1.6 Relevante inzichten Nederlandse context

Recente rapportages laten een stijging zien van het percentage overheidsmedewerkers dat door burgers geconfronteerd werd met een geweldsincident. Vanuit het oogpunt van criminele beïnvloeding (of pogingen daartoe) hebben vooral burgemeesters een kwetsbare positie. In de grotere gemeenten was vaker sprake van bedreigingen dan in kleinere gemeentes. Burgemeesters scoorden bovendien aanzienlijk hoger dan bijvoorbeeld wethouders of raadsleden (WODC:2017).

De aanwezige dreiging is ook duidelijk merkbaar voor andere beroepsgroepen. Zo gaf bijna twee derde van de bevroegde journalisten aan tijdens het werk te zijn bedreigd. Vergeleken met de andere doelgroepen, krijgen journalisten veel vaker te maken met fysieke bedreiging (Odekerken & Brenninkmeijer, 2017). Bovendien kwam uit onderzoek onder 1730 OM-medewerkers naar voren dat 8% gedurende het voorgaande jaar slachtoffer was geworden van bedreiging of intimidatie. Bij Officieren van Justitie was dit zelfs 17% (Van der Torre et al., 2013).

Uit de *Monitor Integriteit en Veiligheid 2020*, uitgegeven door het ministerie van BZK, blijkt dat de afgelopen jaren een toename zichtbaar is van het aantal politieke ambtsdragers in het decentraal bestuur dat te maken heeft met één of meerdere vormen van agressie of geweld. Een duidelijke trend is dat een steeds groter deel van de agressieve uitingen zijn weg vindt via sociale media:

van 13 procent in 2014 tot bijna de helft van de incidenten in 2020. Vier op de tien politieke ambtsdragers die te maken hadden met externe agressie of geweld, hebben hiervan nadelige effecten ervaren. Het gaat om een afname van werkplezier en geestelijke gezondheidsklachten. Daarnaast blijkt sprake van verandering van het eigen gedrag, bijvoorbeeld in het voorzichtiger omgaan met burgers, en van een negatieve invloed op de besluitvorming (I&O Research i.o.v. Min BZK, 2020, Kranenburg et al., 2020).

2.2 Interviews

De uitspraken van geïnterviewden zijn verdeeld in de volgende onderwerpen:

- 2.2.1 Om welke bedreigingen gaat het?
- 2.2.2 Welke veiligheidsmaatregelen zijn van toepassing?
- 2.2.3 Wat zijn de effecten van de bedreiging en veiligheidsmaatregelen?
- 2.2.4 Welke belemmeringen worden ervaren in het proces van beveiligen?
- 2.2.5 Welke strategieën zijn van belang om met de situatie om te gaan?

2.2.1 Om welke bedreigingen gaat het?

Geïnterviewde personen kregen te maken met zowel impliciete als expliciete bedreiging. Het motief is meestal ofwel het uiten van frustratie en boosheid (dit wordt wel expressieve dreiging genoemd), ofwel het willen afdwingen van een concreet resultaat (instrumentele dreiging).¹

Bij de expliciete bedreigingen die werden genoemd, ging het om verbale en fysieke agressie en intimidatie. Geuit door individuen, groepen of georganiseerde misdaad. Zeven van de vierentwintig geïnterviewden kregen te maken met bedreigingen aan huis, op straat of op de werkvloer. Zij werden bijvoorbeeld uitgescholden of geduwd. Soms werd schade aangericht aan persoonlijke eigendommen, zoals aan de auto of het huis. Het doel is vaak het beïnvloeden van beleidsbesluiten bij specifieke dossiers, zoals het opheffen van motorclubs of woonwagenvakken of het openen van een asielzoekerscentrum.

Bij impliciete bedreigingen kregen tien geïnterviewden te maken met uitingen van frustratie en boosheid via sociale media, zoals berichten of reacties op Facebook of Twitter. Vaak blijft het in dit soort berichten bij expressieve dreiging. Voorbeelden hiervan zijn een afbeelding van een hoofd in een galg of berichten met de tekst 'Er moet een kogel door je kop!'

Naast uitingen via sociale media vond bedreiging plaats via andere media, zoals stalken via de telefoon of e-mail en zelfs doodsb bedreigingen via brieven. Soms kwam het voor dat gezinsleden werden betrokken, bijvoorbeeld door het tonen van een filmpje van hun kind op de speelplaats van de school. Deze bedreigingen zijn vaak eerder instrumenteel van aard; de bedreigden worden onder druk gezet om besluitvorming aan te passen.

Er kon ook sprake zijn van een 'onzichtbare' bedreiging wanneer deze niet merkbaar was voor de persoon in kwestie. In deze situaties ging het vaak om vermoedens van een beraamde aanslag op iemands leven, die via de politie of inlichtingendiensten bekend werden.

2.2.2 Welke veiligheidsmaatregelen zijn van toepassing?

Zoals eerder vermeld gaat het stelsel bewaken en beveiligen uit van zelfredzaamheid. In de eerste plaats is een bedreigd persoon zelf verantwoordelijk voor zijn of haar veiligheid. Meerdere geïnterviewden namen zelf maatregelen vanwege een bedreiging. Zij lieten bijvoorbeeld apparatuur in- en om het huis installeren. Of organiseerden particuliere persoonsbeveiliging.

¹ Een uitgebreide toelichting over expressieve- en instrumentele dreiging is te vinden in het rapport door Nijdam et al. (2008).

In de tweede plaats is de werkgever verantwoordelijk voor het treffen van maatregelen als de veiligheid niet door de persoon zelf verzekerd kan worden. Uit gesprekken bleek dat werkgevers sloten lieten aanpassen of dat een alarminstallatie werd geïnstalleerd. Overigens is in de praktijk niet altijd duidelijk wie de rol van werkgever heeft; met name in het geval van freelancejournalisten, wethouders en burgemeesters kan het onduidelijk zijn wie de werkgeversrol vervult.

Indien een bedreigde persoon, samen met de werkgever, niet in staat is weerstand te bieden aan de dreiging, treft de overheid, het OM op decentraal niveau of de NCTV op centraal niveau, aanvullende veiligheidsmaatregelen die door de politie worden uitgevoerd.

Geïnterviewden kregen te maken met uiteenlopende maatregelen van technologische beveiliging in- en om het huis, tot structurele persoonsbegeleiding of beveiliging door de DKDB. Wanneer het dreigingsniveau zo hoog is dat de politie de veiligheid niet meer kon garanderen op het woonadres, verbleef iemand tijdelijk op een onbekend adres, alleen of met partner of gezin. Acht geïnterviewden zijn op die manier ondergedoken geweest. Dit gebeurde meestal naar aanleiding van een acute, urgente dreigingssituatie. In het uiterste geval verbleven zij tijdelijk in het buitenland.

2.2.3 Wat zijn de effecten van de bedreiging en veiligheidsmaatregelen?

Effecten van bedreigingen

Verhoogde alertheid

Een grote meerderheid, 21 van de 26 geïnterviewden, ervaarde negatieve gevolgen van een bedreiging. Zij benoemden een groot scala aan gevolgen. Veel geïnterviewden (15 personen) gaven aan een verhoogde alertheid of waakzaamheid te hebben ontwikkeld. Ze hadden het gevoel continu 'aan' te staan. Daarnaast vertelden geïnterviewden ongewoon schrikachtig te zijn. Of ze voelden zich op straat kwetsbaar: "Elke avond vraag ik me af; ga ik wel of niet joggen? Het blijft een risico."

Acht geïnterviewden spraken over gevoelens van angst: "Ik was continu scenario's aan het afgaan in m'n hoofd zonder echt te weten wat er gaande was. Hoe langer dat duurde, hoe angstiger ik werd." Hierbij gaat het vaak niet alleen om de eigen veiligheid maar juist ook over de veiligheid van naasten, zoals de partner of het gezin.

(Stress)reacties

Tien geïnterviewden hadden last van piekeren, prikkelbaarheid of stress- en spanningsklachten. Zes geïnterviewden noemden slaapproblemen, vermoeidheid of uitputting.

Vier geïnterviewden noemden nadrukkelijk een gevoel van onveiligheid te ervaren als gevolg van de bedreiging. Daarnaast speelde bij zes geïnterviewden boosheid richting dader(s) of frustratie over het feit dat men niet kan voorkomen dat door de dreiging het dagelijks leven veranderde. Op lange termijn, zelfs lang nadat de dreiging was afgenomen, konden mensen last houden van deze reacties.

Zes geïnterviewden gaven aan dat de alertheid, boosheid of frustratie aanhield. Ook werd een verlies van onbevangenheid genoemd: "Het blijft m'n leven beheersen. De eerste jaren erna heel duidelijk, het wordt minder maar gaat niet weg."

Effecten van veiligheidsmaatregelen

Niet alleen de confrontatie met een bedreiging, maar ook de daaropvolgende veiligheidsmaatregelen hebben invloed op geïnterviewden.

Vrijheidsbeperking

Maatregelen kunnen aanvoelen als vrijheidsbeperkend, blijkt uit de gesprekken. Camera's in huis gaven bijvoorbeeld het gevoel dat thuis niet meer vertrouwd was en voelden aan als een aantasting van de privacy. Daarnaast zorgden maatregelen niet altijd voor een veiliger gevoel, ondanks dat de situatie fysiek veiliger werd. Drie geïnterviewden voelden zich zelfs onveiliger en twee personen ervoeren maatregelen als schijnveiligheid: "Maatregelen in huis helpen tot op zekere hoogte. Buiten ben je nog steeds kwetsbaar." Maatregelen werden soms ook gezien als overdreven. Deze voorbeelden kwamen voornamelijk naar voren bij geïnterviewden voor wie de dreiging niet zichtbaar was en zich daardoor niet of minder onveilig voelden. Eén persoon noemde de beveiliging onnodig: "Ik vond het in eerste instantie onzin allemaal. Ik geloofde de dreiging niet. Tijdens de beveiliging vond ik de situatie bizar."

Bij langdurige beveiliging (na meerdere maanden wordt gesproken van langdurige beveiliging) kon het afschalen van maatregelen een beangstigend of onwettelijk gevoel geven. Geïnterviewden die hier mee te maken kregen, vertelden dat het lastig is te geloven dat de situatie echt veilig is. Verder betekende het beëindigen van maatregelen soms ook dat bepaalde privileges verdwijnen. Een aantal geïnterviewden gaven aan dat zij gewend raakten aan het comfort dat de maatregelen soms met zich meebrachten.

Deze ervaringen geven weer dat de veiligheidsbeleving van bedreigde personen niet altijd overeenkomt met de veiligheidsanalyse op basis van de dreiging.² Uit gesprekken met NCTV-adviseurs en DKDB-beveiligers (zie box 1) blijkt het soms een uitdaging om aan te sluiten op de veiligheidsbeleving.

Effecten op de taakuitoefening

Veel geïnterviewden gaven aan in de uitvoering van hun functie niet anders te handelen vanwege de bedreiging en beveiliging. Bij doorvragen blijkt het toch in te werken op de uitvoering van werkzaamheden. Hieronder volgt een opsomming van voorbeelden genoemd door de verschillende doelgroepen.

Door vijf geïnterviewden werd aangegeven dat zij in hun werk sinds de bedreigingen meer rekening houden met specifieke dossiers. Een officier zei hierover het volgende: "Eventueel heeft het meegespeeld bij het feit dat ik tegenwoordig geen grote zaken meer doe." Een andere officier gaf aan: "Ik doe mijn werk niet anders. Alleen zou ik misschien eerder uit zo'n zaak stappen als ik merk dat de verdachte middelen en mogelijkheden heeft om me iets aan te doen." Drie burgemeesters gaven aan sinds de bedreiging alerter te zijn bij dossiers die mogelijk bedreiging met zich meebrengen. Slechts één persoon gaf aan achteraf beseft te hebben dat de beveiliging invloed had op het functioneren: "Ik dacht dat ik burgemeester was, maar dat ging helemaal niet. Ik nam deel aan de besluitvorming, maar die verliep anders omdat anderen anders op mij reageerden vanwege de beveiliging, waardoor besluiten anders werden."

Twee journalisten gaven aan dat de bedreiging mogelijk invloed heeft op hoe zorgeloos ze stukken schrijven: "Onbewust houd ik misschien rekening met onderwerpen waarover ik bij rechtszaakverslaggeving schrijf." Ook vertelde een journalist sinds de bedreiging altijd met iemand samen een gesprek te voeren of af te spreken op een openbare plek. Een Tweede Kamerlid vertelde dat de bedreigingen het onmogelijk maken publieke optredens te geven.

² De analyse van het dreigingsniveau is gebaseerd op een risico-inschatting van de ernst en waarschijnlijkheid van de dreiging. In het rapport van Nijdam et. al. (2008) wordt dieper ingegaan op deze 'risicotaxatie'.

Op die manier werkt het in op het uitvoeren van werkzaamheden.

Een omslagpunt wordt bereikt zodra familie betrokken raakt bij bedreiging. Een aantal geïnterviewden gaven aan dat wanneer daar sprake van is, zij zullen nadenken over stoppen met het werk. Twee andere personen gaven aan niet te denken aan stoppen maar dat het wel steeds lastiger wordt als ze zien dat collega's wel om die reden stoppen. Eén persoon overweegt te stoppen omdat in diens beleving de beveiliging tekortschiet.

Daartegenover staat dat opvallend vaak werd gezegd (door tien geïnterviewden) dat er juist sprake is van extra gedrevenheid of strijdlust: "In mijn geval doe ik er vaak juist een schepje bovenop, vanuit boosheid."

Vanuit alle doelgroepen komt naar voren dat de algemene opvatting onder collega's is dat bedreiging bij het vak hoort. Een voorbeeld is dat een burgemeester om die reden schroom voelde om binnen de gemeentelijke gezagsdriehoek (bestaande uit de politiechef, officier van justitie en burgemeester) de eigen veiligheid aan te kaarten. Ook gaven Officieren van Justitie aan dat bedreiging wordt gezien als een risico van het beroep. Sommige geïnterviewden dachten er in eerste instantie ook zo over. Pas later realiseerden zij zich wat het met hen deed: "Door reacties van anderen realiseerde ik me dat het heftig was." Geïnterviewden gaven aan te beseffen dat dit niet de norm zou moeten zijn. Deze bewustwording proberen zij sindsdien breder te verspreiden. Medewerking aan dit onderzoek is daar een voorbeeld van.

Effecten op de omgeving

Naasten

Hoewel voor dit onderzoek geen gesprekken zijn gevoerd met naasten (partner, kinderen en familie), werd duidelijk dat zij vaak ongerust zijn vanwege de bedreiging. Dit kwam terug uit acht gesprekken. Soms waren zij zelfs ongeruster dan de bedreigde persoon zelf. Mogelijk doordat partners of familie over minder informatie beschikten en jonge kinderen de situatie soms minder goed begrepen maar wel aanvoelen dat er iets aan de hand is: "Ik had geen angst meer achteraf, maar mijn kinderen wel. Zij vragen sindsdien steeds wat ik aan het doen ben. Ze zijn argwanend".

Ook de veiligheidsmaatregelen bleken soms belastend voor naasten: "De apparatuur in en om het huis is een continue herinnering aan de bedreiging." Overigens gaven geïnterviewden aan dat de situatie geen impact had op hun naasten, ook niet wanneer het kinderen betrof.

Collega's

Collega's lijken niet te lijden onder de dreigingssituatie van geïnterviewden. Wel gaf één geïnterviewde aan zich achteraf gerealiseerd te hebben dat gesprekspartners anders reageerden vanwege de beveiliging: "Mensen reageren minder fel op je in overleg, zijn voorzichtiger of bang."

Wel kregen collega's soms zelf te maken met bedreigingen wanneer zij betrokken waren bij dossiers die daar aanleiding voor waren. Wethouders en burgemeesters vertelden dat ambtenaren blijvende mentale klachten hebben vanwege bedreigingen en daardoor zelfs een tijd thuis zitten. Het kwam ook voor dat ambtenaren dossiers neer hebben gelegd of van dossiers werden afgehaald bij een te groot risico op bedreigingen. Naast ambtenaren kregen zelfs baliemedewerkers te maken met bedreigingen wanneer iemand het gemeentehuis binnenliep en verbaal of fysieke agressie vertoonde.

Overige omgeving

Wanneer er sprake was van zichtbare beveiligingsmaatregelen, zoals camera's rondom het huis of surveillerende politie, kon dat ook bij burens voor onrust zorgen. Dat gaven zes geïnterviewden aan. Het riep bij burens bijvoorbeeld vragen op over wat dit betekende voor hun eigen veiligheid.

Effecten van media-aandacht

Een bedreiging kan aanleiding zijn voor grote media-aandacht. Vijf geïnterviewden gaven aan hier last van te ervaren, doordat het aanvoelde als het kwijtraken van de regie. Zeker wanneer zij op een voor hen onwenselijke manier werden geportretteerd in de media. In plaats van aandacht voor het bredere maatschappelijk issue, werd ingegaan op het individuele slachtofferschap:

“Toen is het door de media opgepakt. Het werd een media-explosie. Dat had ik nooit gewild: als burgemeester in de slachtofferrol komen. Het gaat over beleid van gemeente voor de bestrijding van criminaliteit, niet over de burgemeester als individu.”

Journalisten schetsten eenzelfde beeld. Ook zij kregen te maken met negatieve ‘framing’.

Voor Officieren van Justitie bleek de situatie anders omdat zij onderdeel zijn van het OM. Zij worden niet op persoonlijke titel benaderd maar zijn ‘de belichaming van het OM’. Wel staan ze vaak met naam en toenaam in de krant als hun zaak wordt besproken. Sommigen van hen gaven aan dit geen probleem te vinden, maar anderen zien dit graag anders. Hun zichtbaarheid kan volgens hen negatief uitwerken en aanleiding geven voor persoonlijke bedreigingen:

“Daarin zou de werkgever ons meer moeten beschermen.”

Box 1. Reflectie door de NCTV en de DKDB

De NCTV-adviseurs en DKDB-beveiligers is gevraagd welke effecten van bedreiging en beveiligen zij waarnemen in het contact met bedreigde personen. Deze komen grotendeels overeen met de reacties die geïnterviewden zelf benoemen. De NCTV- en DKDB-medewerkers geven aan dat reacties op getroffen maatregelen variëren per persoon en sterk samenhangen met de veiligheidsbeleving. Die belevingswereld van de bedreigde blijkt niet altijd aan te sluiten op het daadwerkelijke dreigingsniveau, zoals al eerder bleek in dit hoofdstuk bij het onderwerp ‘vrijheidsbeperking’. Ook de NCTV en de DKDB merken dat bedreigde personen de veiligheidsmaatregelen soms overdreven vinden of juist tekort vinden schieten. Grofweg is er sprake van drie mogelijke situaties: 1) mensen die de dreiging serieus nemen en maatregelen accepteren; 2) personen die angstiger zijn dan noodzakelijk, gezien het dreigingsniveau en 3) personen die de dreiging niet serieus nemen en maatregelen onnodig vinden. Voor zowel de NCTV- als de DKDB-medewerkers is het een uitdaging aan te sluiten bij de veiligheidsbeleving van bedreigde personen en het gevoel en gedrag dat daaruit voortkomt. Een cruciaal punt omdat een goede aansluiting kan helpen bij het creëren van vertrouwen en medewerking.

De NCTV- en DKDB-medewerkers zijn zich terdege bewust dat hun aanpak, communicatie en handelen invloed heeft op de veiligheidsbeleving. Een aantal voorbeelden werden genoemd. Allereerst wordt in de op- en afbouw van veiligheidsmaatregelen rekening gehouden met de veiligheidsbeleving door dit gefaseerd te laten verlopen. De begin- en eindfase zijn over het algemeen namelijk het meest stressvol voor bedreigde personen omdat deze zich kenmerken door veel veranderingen en aanpassingen in het leven. In het rapport van Nijdam et al. (2008) worden de reacties per fase uitgebreid besproken. Gewenning en berusting treedt op na gemiddeld één à drie maanden, zien NCTV- en DKDB-medewerkers. Een afbouwperiode helpt om de beveiligde persoon te laten wennen aan de terugkerende vrijheden en te leren zich veilig te voelen met minder maatregelen. Een beveiligder zegt hierover het volgende: “Je kan niet zeggen ‘de dreiging is voorbij, wij gaan ervandoor’. Dat is te abrupt. De bedreigde persoon heeft nog steeds het gevoel groot gevaar te lopen. Dus het is zaak hem al veel eerder mee te nemen in de afbouw van de dreiging.” Een NCTV-adviseur bevestigt dit: “Afschalen na een

lange beveiliging duurt vaak maanden. Als de beveiliging stopt, is het alsof iemand moet re-integreren in de maatschappij."

Daarnaast gaf een DKDB-medewerker aan dat er verschillende aspecten zijn in de relatie met de bedreigde persoon die aansluiting lastig maken. Een eerste mogelijkheid is dat het contact tussen de bedreigde persoon en beveiligers op den duur complexer wordt, deze wordt bijvoorbeeld amicaler of juist intensiever. Een andere mogelijkheid is de invloed van de aanwezigheid en houding van de beveiligers op de beveiligde persoon: "Een hele waakzame houding kan een te beveiligen persoon nerveus maken." Een laatste genoemde mogelijkheid is de gezagsverhouding en het verschil in opleidingsniveau tussen de bedreigde persoon en beveiligers die de aansluiting moeizaam maakt.

2.2.4 Welke belemmeringen worden ervaren in het proces van beveiligen?

In de interviews werd ook aandacht besteed aan de factoren in het proces van bewaken en beveiligen die als belastend werden ervaren door de bedreigde personen. Het proces wordt gezien als alle organisatorische aspecten omtrent bedreiging en beveiliging. Die belastende factoren zijn terug te voeren op informatievoorziening en communicatie, maar ook op praktische zaken binnen het proces. Beiden worden hieronder uitgewerkt.

Onvoldoende informatievoorziening en communicatie

Geïnterviewden kregen te weinig informatie tijdens het proces rondom bedreiging en beveiliging. Daar hadden zij last van. Dit kwam voor in elke fase van het proces, vanaf het doen van aangifte tot aan de uitvoering van veiligheidsmaatregelen. De politie nam bijvoorbeeld niet of nauwelijks contact op naar aanleiding van een aangifte. Wanneer geïnterviewden dat zelf deden verliep de communicatie vaak stroef.

Ook wanneer een dreiging werd vastgesteld door de politie, werd onvoldoende en onduidelijke informatie geboden over de aard van de dreiging, waar de dreiging vandaan kwam en de aanpak vanuit de politie. In de beleving van acht geïnterviewden waren er te weinig contactmomenten waarin dat soort informatie werd overgedragen. Meerdere geïnterviewden legden uit dat deze informatie van belang is om een eigen inschatting te kunnen maken van de situatie en te bepalen hoe ze hier zelf invloed op konden hebben.

Verschillende geïnterviewden gaven aan dat het lastig was dat er niet één centraal contactpersoon in de communicatie is. Niet alleen waren er soms verschillende contactpersonen binnen de politie en het OM, daarnaast was er ook contact met organisaties die zijdelings een rol spelen, zoals installateurs van maatregelen in en om het huis. Het contact verloopt dus over verschillende lagen. Eén geïnterviewde gaf het voorbeeld dat een installateur een rookalarm wilde ophangen aan een antiek ornament in het plafond en dat er een discussie moest plaatsvinden om deze man daarvan te weerhouden.

Op het moment dat er veiligheidsmaatregelen werden getroffen bestond de belemmering eruit dat onvoldoende werd geïnformeerd en voorbereid op veranderingen in de veiligheidsmaatregelen. Bijvoorbeeld in de afstemming over het installeren van veiligheidsmaatregelen in en om het huis.

Gevolg: niet serieus genomen voelen en verlies van vertrouwen

Het gevolg van een te kort aan informatie was dat mensen zich niet serieus genomen voelden of vertrouwen verloren in de organisatie. "Ik heb geen trauma opgelopen van de bedreiging maar wel van alles wat er daarna in het proces van beveiliging misging." Hier staat tegenover dat twee personen aangaven dat zij juist niet alle informatie hoefden te weten omdat dit in hun beleving vooral de ongerustheid zou vergroten.

Onvoldoende informatievoorziening aan naasten

Het niet kunnen delen van informatie vormt een belasting. Beveiligden mochten vaak niet spreken over de dreigingssituatie en de getroffen maatregelen (vanwege de eigen veiligheid en om het onderzoek naar de dader niet in de weg te zitten). Geïnterviewden hadden er last van hun familie en vrienden niet op de hoogte te kunnen stellen en niet open en eerlijk tegen hen te kunnen zijn over de situatie. Soms leidde dat tot isolement. "Wat de grootste hinder is geweest, is de heimelijkheid rondom beveiliging, het toneelspel dat ik moest opvoeren omdat ik met weinig mensen mocht praten over de situatie." Deze persoon gaf aan hierdoor gevoelsmatig weinig regie te voelen over het leven.

Daarnaast werd het niet meenemen van naasten in de informatievoorziening benoemd als belastend. Dit speelde bij de kleine groep geïnterviewden die te maken kregen met persoonsbeveiligingsmaatregelen: "Beveiliging kijkt niet met bredere scope naar personen in de omgeving van de beveiligde persoon." Dit werd bevestigd in gesprekken met de NCTV en de DKDB. Hun primaire opdracht is de fysieke veiligheid van de bedreigde persoon te garanderen.

Praktische zaken die een belemmering vormen

Naast aspecten rondom informatievoorziening en communicatie, zijn er praktische zaken in het proces die hinder opleverden, bleek uit gesprekken met geïnterviewden. Hier volgen een aantal voorbeelden. Het aangifteproces werd bijvoorbeeld ervaren als belastend. Verder werd hinder ondervonden van het feit dat apparatuur in en om het huis vaak niet werd weggehaald na het afschalen van de veiligheidsmaatregelen. Twee geïnterviewden gaven aan zich te ergeren aan o.a. raambekleding of beveiligd/gepantserd glas omdat ze daarmee continu geconfronteerd werden met de gebeurtenis. Ook speelden er logistieke ongemakken die te maken hebben met het niet terug mogen keren naar huis. Men mocht bijvoorbeeld gedurende een onderduiktermijn zelf geen kleding uit huis halen.

Daarnaast kon de financiële afwikkeling van maatregelen hinder opleveren. Een geïnterviewde gaf aan dat de voorzieningen in en om het huis op eigen kosten moesten worden verwijderd. Verder werd genoemd dat tijdens een onderduikperiode in het buitenland noodzakelijke telefoonkosten niet zijn vergoed en dat over de mogelijkheid tot declaratie van gemaakte kosten nooit is gecommuniceerd: "Basale informatie vanuit de NCTV miste, bijvoorbeeld dat de declaratie van onkosten mogelijk was."

Geïnterviewden stellen dat wanneer zij dit soort praktische zaken, zoals aangifte doen, uit handen kunnen geven er meer ruimte ontstond voor hun eigen (mentale) welzijn of die van naasten.

Gemis aan communicatieve vaardigheden

In sommige gevallen werd het gemis aan communicatieve vaardigheden genoemd in het contact met personen in het proces bewaken en beveiligen, bijvoorbeeld een gebrek aan inlevingsvermogen en helder communiceren. Een geïnterviewde gaf aan dat het contactverloop geheel afhangt van de persoon. Overigens is dit punt niet alleen gericht op de NCTV en DKDB. Het gaat expliciet ook over ervaringen met personen uit het decentraal domein. Bijvoorbeeld over een agent die niet invoelend reageert op aangifte, waardoor de geïnter-

viewde zich niet serieus genomen voelt. Of over een installateur die zonder overleg voor de deur staat om aanpassingen te doen in het huis. Maar het gaat ook over het gevoel dat te veel vanuit protocol wordt gehandeld en te beperkt wordt gekeken naar wat een bedreigde persoon nodig heeft.

Als het gaat om contactmomenten met NCTV- en DKDB-medewerkers blijkt dat de verschillende rollen van de NCTV en de DKDB de ervaringen beïnvloeden. Zo staat de NCTV vanuit haar rol meer op afstand en voert vaker de 'slecht nieuws' gesprekken, terwijl de DKDB-beveiligers een gezicht hebben en het contact positief wordt gevonden.

Box 2. Toelichting door de NCTV en DKDB: verschillen in belangen en ervaringen

NCTV-adviseurs en DKDB-beveiligers geven aan dat een oorzaak van de genoemde belemmeringen ligt bij het verschil in verantwoordelijkheden en belangen binnen het proces. Dit maakt dat er niet altijd zicht is op wat beslissingen betekenen voor de werkzaamheden van de andere partij (voor een toelichting van verantwoordelijkheden binnen het stelsel bewaken en beveiligen, zie bijlage I). Tegelijkertijd speelt ook mee dat het decentraal domein geen uniforme werkwijze hanteert vanwege de verschillen tussen de Crisis- en Conflict Beheersing afdelingen (CCB) bij de lokale politie-eenheden. De grootte van de eenheid en de ervaring met bedreigingen spelen hierbij een rol. Deze verschillen maken niet alleen de onderlinge samenwerking lastig maar ook die met het centrale domein. NCTV-adviseurs geven aan dat er over het algemeen weinig evaluatie plaatsvindt tussen de partijen in het decentraal domein en de DKDB. Ook met de bedreigde persoon zijn er weinig evaluatiemomenten.

2.2.5 Welke strategieën zijn van belang om met de situatie om te gaan?

Ontspanning

Er worden verschillende manieren gehanteerd om met de ervaren belasting om te gaan. Voor de helft van de geïnterviewden, 12 van de 26 deelnemers, is ontspanning de belangrijkste manier. Die ontspanning vond men in sport en hobby, of uitjes met het gezin. In het bijzonder een vakantie in het buitenland. De fysieke afstand tot de bron van dreiging zorgt voor een gevoel van veiligheid en vrijheid. De continue alertheid valt tijdelijk weg. Dit soort 'uitschakelmomenten' zijn cruciaal om tot rust te komen en op te laden, geven geïnterviewden aan.

Een luisterend oor en steun uit de omgeving

Praten over de situatie en het delen van gevoelens werd door negen geïnterviewden genoemd als manier van omgaan met de situatie. Veel geïnterviewden kunnen daarvoor op de eerste plaats terecht bij het gezin en familie. Het omgekeerde komt overigens ook voor: twee personen gaven aan het er juist *niet* met het gezin over te willen hebben om ongerustheid bij hen te voorkomen. Daarnaast wendden geïnterviewden zich vaak tot collega's.

Over de situatie praten is een vorm van sociale steun opzoeken. Een groot deel van de geïnterviewden vond steun bij mensen in hun vertrouwde omgeving. Dat blijkt uit dertien gesprekken. Steun vanuit het thuisfront/de partner blijkt belangrijk te zijn voor bedreigde personen. Ook steun vanuit vrienden werd een aantal keer genoemd als waardevol. Verder gaven meerdere personen aan veel steun te halen uit contact met de kinderen.

De meeste geïnterviewden (13 deelnemers) voelden zich ook door collega's uit de werkomgeving gesteund. Specifiek werden hierbij collega's met een vergelijkbare ervaring genoemd omdat zij zich het beste kunnen inleven in hun situatie (dit wordt zes keer genoemd). Uit gesprekken kwam naar voren dat dit wordt gezien als waardevol en dat er behoefte was aan dit soort contact: "Het helpt ervaringen te delen met mensen die hetzelfde hebben meegemaakt. Gelijkgestemden samen." Eén geïnterviewde zegt zelfs het volgende: "Wat had geholpen was een aanbod om met een ervaringsdeskundige uit hetzelfde vakgebied te praten."

Vanuit de leidinggevende verwacht men ondersteuning en erkenning, blijkt uit de gesprekken. In de praktijk was het echter wisselend of en hoe de leidinggevende deze rol oppakte. Geïnterviewden verwachtten van de leidinggevende zowel sociale steun als praktische ondersteuning. Een officier van justitie vertelde: "Het gaat om die erkenning. Het feit dat iemand zegt, 'We regelen het voor je, dat alarm.' En iemand die zorgt voor de informatie die je nodig hebt en af en toe vraagt hoe het gaat." Vergelijkbare geluiden kwamen naar voren in gesprekken met journalisten. Zowel bij officieren als journalisten bleek de mate van ondersteuning af te hangen van de voorbereiding op en ervaring met situaties van bedreiging door de organisatie. Ook achteraf bleek het voor mensen belangrijk dat de leidinggevende aandacht had voor de situatie, mits het vanuit oprechtheid komt: "...en dat niet alleen wordt gevraagd hoe het gaat omdat dit zo staat beschreven in een protocol." Bij burgemeesters ligt de rol van de leidinggevende formeel gezien bij de Commissaris van de Koning (CvK). Een aantal burgemeesters gaven aan dat zij de CvK zien als vertrouwenspersoon en goed contact hadden naar aanleiding van de bedreiging.

Voor wethouders nam de burgemeester of de griffier de ondersteunende rol op zich. Eén wethouder geeft aan vertrouwen te hebben in de gemeente vanwege een goed werkend protocol. Deze persoon hoefde bijvoorbeeld zelf geen aangifte te doen. Een andere wethouder had een tegenovergestelde ervaring. Deze persoon kreeg het gevoel dat er onvoldoende bewustzijn was over de risico's van de functie van wethouder, waardoor preventief geen maatregelen werden genomen.

In het geval van Tweede Kamerleden bleek de fractievoorzitter de aangewezen persoon voor de ondersteuningsrol. Ook kreeg het onderwerp 'bedreiging' soms een plek op de agenda tijdens fractievergaderingen. Het is echter per partij verschillend of hier daadwerkelijk aandacht voor was.

Regie over leven terugkrijgen

Geïnterviewden kregen soms het gevoel de controle over het leven te verliezen vanwege de veranderingen die de bedreiging met zich meebrengen (zie hoofdstukken 2.2.3 en 2.2.4 over de effecten en belastende aspecten). Acht geïnterviewden noemden de sterke wens te hebben die regie terug te krijgen. Dat werd geprobeerd door aanvullende informatie in te winnen over de aard van de dreiging en het procesverloop. Hierdoor bleek iemand in staat een afweging te maken en te bedenken hoe zelf invloed uit te kunnen oefenen op de situatie. "Het doet iets met je veiligheidsgevoel. Het is fijn om iets praktisch te doen om het veiligheidsgevoel te vergroten." Regie herpakken bleek ook mogelijk door mee te denken over passende maatregelen. Dit benoemden verschillende geïnterviewden. Een andere manier van regie terughalen is om de situatie bespreekbaar te maken, zowel binnen als buiten de organisatie; met als doel meer bewustwording te creëren over het probleem van bedreiging en intimidatie van personen met een publieke functie. Dit gaven vier geïnterviewden aan, waaronder burgemeesters en wethouders.

Vermijden van mogelijke bedreiging

Een andere strategie die werd genoemd is vermijding. Verschillende vormen van vermijding om bedreiging te voorkomen, kwamen naar voren in gesprekken. Allereerst gaven vier geïnterviewden

aan buurten of plekken uit de weg te gaan om een bedreigende situatie te voorkomen: "Ik mijd bij het rennen wel de buurt van dader." Daarnaast kwam bij een enkeling naar voren dat ook dossiers werden vermeden die mogelijk bedreiging met zich mee kunnen brengen.

Ook kan het bewust omgaan met sociale media gezien worden als een manier om bedreiging te vermijden. In veel gevallen deed men dat al. Dit intensiverde na een bedreiging. Geïnterviewden ondernamen vaak zelf actie om bedreigingen via sociale media te voorkomen.

Bijvoorbeeld door zelf minder gebruik te maken van sociale media, accounts af te schermen, personen/volgers te blokkeren of door berichten gewoonweg niet te lezen. In feite sluiten zij de informatiestroom via sociale media zo min of meer af. Er worden soms zelfs afspraken gemaakt met het gezin over de manier waarop ze sociale media gebruiken. Stoppen met sociale media overweegt niet iedereen, omdat dit tegelijkertijd een handig middel is om mensen in de samenleving te bereiken.

Passie als drijfveer

Passie of ideologie bleek een belangrijke drijfveer om door te gaan met het werk en dient als een manier van coping: "Ik vind mijn werk heel erg leuk. Het mooiste werk dat er is, waarmee ik iets wil bijdragen aan samenleving." Dat werd door verschillende personen onderstreept; ze blijven het werk doen om mensen te beschermen en iets te kunnen bereiken, ondanks de dreiging: "De positieve kanten wegen zwaarder."

Psychosociale ondersteuning

Soms werd psychologische hulp aangeboden door de leidinggevende, of in het decentraal domein door de politie (CCB) of het OM (officier) en in het Rijksdomein door de NCTV of de DKDB. Deze hulp werd niet altijd aangenomen. Drie van de zes geïnterviewden die het aanbod kregen, hadden er op dat moment geen behoefte aan of waren niet tevreden over de timing van het aanbod. Soms had de hulp beter op een later moment aangeboden kunnen worden, wanneer de persoon daarvoor mentaal meer ruimte had: "Het had geholpen als het aanbod voor een psycholoog op een later moment nog eens zou zijn gegeven en niet als vraag, maar als vast onderdeel in een proces." Daarnaast merken medewerkers van de NCTV en de DKDB op dat psychosociale ondersteuning nog niet is genormaliseerd.

Een aantal geïnterviewden vertelde op een later moment toch een psycholoog of coach te hebben ingeschakeld om hen te ondersteunen bij het leren omgaan met de bedreiging en alles wat daarbij komt kijken.

3. Samenvatting en conclusies

Deze studie richtte zich op de onderzoeksvraag: 'Wat zijn de psychosociale effecten van dreiging en beveiliging op personen met een publieke functie en hun naasten?' Er is onderzocht op welke wijze bedreiging en de daaropvolgende veiligheidsmaatregelen invloed hebben op bedreigde personen met een publieke functie en hun naasten. Het doel is om met dit inzicht de begeleiding van bedreigde personen te optimaliseren en handvatten te bieden voor de werkzaamheden van de NCTV en haar partners.

Dit is een vervolg op het onderzoek door Nijdam et al. uit 2008. Het onderzoek is gebaseerd op literatuuronderzoek en (met name) interviews bij 26 personen uit de doelgroepen burgemeesters, wethouders, Tweede Kamerleden, Officieren van Justitie en journalisten, die te maken hebben (gehad) met werkgerelateerde bedreiging. Daarnaast zijn ervaringen van 10 NCTV-adviseurs en DKDB-medewerkers meegenomen.

De resultaten van dit onderzoek maken duidelijk dat bedreiging en de daaropvolgende beveiligingsmaatregelen significante gevolgen hebben voor het psychosociaal welzijn van bedreigde personen en diens naasten. Het ondersteunt daarmee de conclusies uit het rapport van Nijdam et al. (2008). Het huidige onderzoek levert daarnaast ook nieuwe inzichten op. Belemmeringen rondom informatievoorziening en communicatie tijdens het proces van bewaken en beveiligen spelen een cruciale rol in de (negatieve) ervaringen van bedreigden. Bij informatievoorziening gaat het voornamelijk om een sterke behoefte aan informatie over het procesverloop en over de aard en herkomst van de dreiging. Bij communicatie gaat het bijvoorbeeld om de behoefte aan een centraal contactpersoon. Aanbevelingen op dit gebied reiken verder dan het werkveld van de NCTV en de DKDB; ze zijn bij uitstek ook van toepassing op het traject in het decentraal domein en de overgang tussen beide.

Het belang van betrouwbare en eenduidige informatie, heldere communicatie en steun uit de omgeving zijn belangrijke factoren voor kwalitatief hoogwaardige psychosociale zorg en ondersteuning (Holsappel, 2011; Impact, 2014). Het belang van deze factoren zien we ook terugkomen in het proces van bedreiging en beveiliging. Ze beïnvloeden het gevoel van regie en controle over het eigen leven. Het is daarbij van belang gebleken dat bedreigde personen ook een eigen inschatting kunnen maken van een situatie en mogelijke dreiging op basis van de daarvoor beschikbare informatie. Meer ervaren controle heeft invloed op de veiligheidsbeleving en op het vertrouwen in genomen maatregelen, los van het feitelijke dreigingsniveau. Een remmende factor is dat informatie vaak niet gedeeld kan worden met naasten. De bezorgdheid van naasten is medebepalend voor het gevoel van veiligheid van de bedreigde persoon. Het feit dat niet alle informatie gedeeld kan worden met mensen die het dichtst bij je staan, kan een negatieve invloed hebben op het sociaal contact met naasten. Terwijl dat contact juist de belangrijkste steunfactor is voor bedreigden om de situatie goed vol te houden.

Een betere stroomlijning van het proces van beveiliging, met name van de samenwerking tussen de betrokken partijen en een eenduidige bejegening van de beveiligde is van groot belang voor zijn of haar welzijn. Dit wordt vaak door procesmatige haperingen verstoord. Nu geconstateerd wordt dat die aspecten bij beveiligden tot negatieve gevolgen kunnen leiden, is het zaak handen en voeten te geven aan een proces waarin het belang van de bedreigde beter wordt meegenomen.

Hieraan hopen we bij te dragen door de conclusies uit te werken aan de hand van de onderzoeksthema's (zie hoofdstuk 1). In hoofdstuk 4 formuleren we op basis hiervan een aantal specifieke aanbevelingen.

3.1 Bedreigingen via sociale media

Veel geïnterviewden hebben in hun werk te maken met uitingen van frustratie en boosheid via sociale media, zoals berichten of reacties op Facebook en/of Twitter. De meeste geïnterviewden gaan al bewust om met sociale media, door reacties bijvoorbeeld niet te lezen. Daadwerkelijke, gerichte bedreigingen worden wel als erg vervelend beschouwd. Voornamelijk wanneer die niet alleen de geïnterviewde zelf, maar ook zijn of haar directe omgeving raken. Toch geven ze aan dat het vrij eenvoudig is hier zelf iets tegen te doen, door bijvoorbeeld accounts af te schermen, personen/volgers te blokkeren of door berichten niet te lezen. Daarnaast worden met familieleden dikwijls afspraken gemaakt over het gebruik van sociale media. Er lijkt tevens een geleidelijke gewenning plaats te vinden, zowel als gevolg van de aanhoudende bedreigingen, als de steeds heftiger aard daarvan. De literatuur bevestigt dat sociale media bedreigingen doorgaans minder negatieve effecten hebben dan andere soorten bedreigingen.

De impact van een bedreiging via sociale media hangt veelal samen met de inschatting van de bedreigde persoon dat dreigement tot uitvoering wordt gebracht: als iemand overtuigd is dat fysiek geweld/consequenties volgen, is er meer angst, dan wanneer iemand inschat dat dat risico nihil is.

3.2 Effecten van bedreiging en (intensieve) beveiliging op het functioneren

3.2.1 Professioneel functioneren en taakuitoefening

De houding tegenover bedreigingen is dubbel. Het risico op bedreigingen lijkt enerzijds te worden geaccepteerd als onderdeel van het werk. Dat wordt door geïnterviewden uit alle doelgroepen aangegeven. Deze accepterende houding over het feit dat bepaalde beroepsgroepen vaker geconfronteerd worden met bedreiging is algemeen bekend, zo zien we terug in de literatuur. Tegelijkertijd is men óók eensgezind in de veroordeling van bedreiging binnen openbare functies: dit mag het functioneren eigenlijk niet hinderen.

Soms worden geïnterviewden na bedreiging voorzichtiger in hun taakuitoefening; zo leidde het in enkele gevallen tot vermindering van locaties of het oppakken van bepaalde dossiers. Maar het overheersende beeld dat we van geïnterviewden krijgen is dat de situatie geen of nauwelijks negatieve invloed heeft op de taakuitoefening. Sterker nog, veel geïnterviewden geven aan dat ze door deze ervaring juist gedreven worden in het uitvoeren van hun vak.

3.2.2 Privé functioneren en lichamelijk/psychisch welzijn

Zowel lichamelijke als psychische effecten van bedreiging en beveiliging worden genoemd. Veelvuldig wordt gesproken over verhoogde alertheid en gevoelens van angst. Daarnaast geeft men aan last te hebben van piekeren, stress of gespannenheid. Ook is er sprake van slaapproblemen en vermoeidheid. Tenslotte speelt vaak boosheid richting de dader. Doordat alertheid en boosheid soms voortduren, kunnen deze klachten lang aanhouden. Beveiligingsmaatregelen zorgen enerzijds voor een veilig(-er) gevoel, maar kunnen anderzijds ook het gevoel van onveiligheid vergroten: blijkbaar is het gevaar zo groot dat beveiligingsmaatregelen nodig zijn. Daarnaast perkt het de bewegingsvrijheid in, ondanks dat de beveiliging tot doel heeft het dagelijks leven van de beveiligde zo goed mogelijk voort te laten zetten.

De geïnterviewden die te maken hebben gehad met langdurige/intensieve beveiliging geven aan dat zij juist het afschalen en opheffen van de beveiliging problematisch vonden (na meerdere maanden wordt er gesproken van langdurige beveiliging). Om na een periode van intensieve beveiliging weer op zichzelf aangewezen te zijn, kan een beangstigend of onwettelijk gevoel geven. Dit is kenmerkend voor de 'eindfase' van beveiliging, zoals toegelicht in het rapport van Nijdam et. al. (2008). Hierin worden de kenmerken toegelicht bij de begin-, midden- en eindfase van beveiliging. Dat het feitelijke dreigingsniveau is afgenomen, betekent nog niet dat mensen zich ineens weer veilig voelen. Een afbouwperiode draagt ertoe bij dat men went aan terugkerende vrijheden en aan een nieuwe werkelijkheid zonder beveiliging.

Dit hangt samen met het ervaren verschil tussen objectieve veiligheid en subjectieve veiligheid. De veiligheidsbeleving van geïnterviewden komt niet altijd overeen met de uitkomst van een feitelijke veiligheidsanalyse. Hiermee wordt de analyse van het dreigingsniveau bedoeld. Het komt voor dat geïnterviewden angstiger zijn dan de objectieve dreiging lijkt te rechtvaardigen. Maar het komt ook voor dat veiligheidsmaatregelen worden getroffen, terwijl de bedreigde zich niet onveilig voelt. Sommige geïnterviewden ervaren de genomen veiligheidsmaatregelen bijvoorbeeld als schijnveiligheid. In beide gevallen komt het voor dat mensen zich niet serieus genomen voelen.

De meest gehanteerde manieren van geïnterviewde personen om vol te houden in de bedreigende situatie, zijn sociale steun en ontspanning. Steun is belangrijk voor bedreigden als tegenwicht voor de belastende factoren. Expliciet benoemd door geïnterviewden is de steun van collega's met eenzelfde ervaring: praten met ervaringsdeskundigen (lotgenoten) wordt als zeer waardevol gezien. Daarnaast werd ontspanning, in de vorm van hobby's, sporten of vakantie vaak genoemd als manier om vol te houden.

Geïnterviewden geven ook aan dat steun van de leidinggevende cruciaal is, zowel sociale/mentale ondersteuning als praktische ondersteuning. In de praktijk vervult de werkgever die rol wisselend, hier valt veel winst te behalen. Aandacht voor het belang van steun, hoe die er uit moet zien en de rol die de leidinggevende hierin speelt, is wenselijk.

Kennis over strategieën die bedreigden hanteren om met de situatie om te gaan, kunnen meegenomen worden in de aanpak om nadelige effecten van bedreiging en beveiliging te voorkomen. Bijvoorbeeld door te adviseren over en te ondersteunen bij het mogelijk maken van die strategieën in het leven van een bedreigde.

3.3 Effecten op de omgeving van de bedreigde persoon

Bedreiging en beveiliging hebben (veel) invloed op naasten. Familieleden kunnen angstig of ongerust zijn. Het is wenselijk om in het proces van bewaken en beveiligen meer aandacht te besteden aan de gevolgen voor de privé-omgeving. Overigens kunnen ook andere mensen in de omgeving, collega's op de werkplek of burens, stress ervaren omdat zij in de nabijheid verkeren van een bedreigd persoon. Ondersteuning van deze omgeving verdient aandacht: het versterkt het sociale netwerk rondom de beveiligde en daarmee de weerbaarheid om met dreiging en beveiligingsmaatregelen om te gaan.

3.4 Effecten van media-aandacht en framing

Een bedreiging kan leiden tot (veel) media-aandacht. Dit kan een gevoel van regieverlies teweegbrengen, zeker wanneer betrokkenen op een voor hen onwenselijke manier worden geportretteerd. Dit kan een extra stressfactor vormen voor mensen. Hulp in de omgang met media (bijvoorbeeld rond media-aanvragen) of een mediatraining is soms wenselijk.

3.5 Effecten van randzaken in het proces

Opvallend is dat, naast de daadwerkelijke bedreiging, ook de opzet, uitvoering en afschaling van de beveiligingsmaatregelen vaak als belastend wordt ervaren. Daarbij wordt in dit proces vooral de gebrekkige informatievoorziening en communicatie genoemd. Doordat meerdere actoren in het veld een taak en een eigen verantwoordelijkheid hebben in het proces, hebben de geïnterviewden soms met meerdere personen contact. Vaak ontbreekt een centraal aanspreekpunt en zijn er weinig structurele contactmomenten. Daarnaast wordt onvoldoende inlevingsvermogen door beveiligende instanties ervaren. Het gevolg is dat de beveiligden zich niet serieus genomen voelen en wantrouwend worden richting de organisatie. Ook het feit dat de privé-omgeving soms niet ingelicht mag worden, wordt als belastend ervaren. Het kan leiden tot isolement. Sommige geïnterviewden geven aan dat het omgaan met deze onduidelijkheid meer belastend is dan de bedreiging zelf.

3.6 Gewenste competenties van functionarissen in het proces

Geïnterviewden ervaren dat er niet altijd goed ingespeeld wordt op hun behoeften. Dat speelt zowel aan het begin van het beveiligingstraject als bij het afschalen van de maatregelen. De professionaliteit van de eigen organisatie blijkt daarbij van groot belang: een grotere organisatie of grotere politie-eenheid heeft vaak meer ervaring en meer expertise rondom beveiliging en begeleiding van bedreigden. Die kennis en ervaring vertaalt zich vaak in een beter verlopend proces, waarbij vooral sociale en communicatieve vaardigheden en competenties (empathisch vermogen) een belangrijke rol spelen. Dat leidt tot een betere afstemming op de situatie van de bedreigde en uiteindelijk tot minder stress.

4. Aanbevelingen

De aanbevelingen zijn opgesteld op basis van de resultaten en conclusies, met als doel het proces van bewaken en beveiligen en de ondersteuning vanuit psychosociaal oogpunt te verbeteren en daarmee de last voor bedreigden en hun naasten te beperken.

Bedreiging en beveiliging hebben negatieve gevolgen voor het psychosociaal welzijn van bedreigde personen en diens naasten. Daarbij spelen belemmeringen rondom informatievoorziening en communicatie tijdens het proces van bewaken en beveiligen een cruciale rol in de negatieve ervaringen van bedreigden. Deze aspecten behoeven bijzondere aandacht in situaties waarbij domeinen moeten samenwerken.

De aanbevelingen bieden handvatten voor de werkzaamheden van de directie Bewaken en Beveiligen van de NCTV en zijn geformuleerd op zowel beleids- als uitvoerend niveau. Hoewel werkwijze en casuïstiek op centraal niveau en decentraal niveau niet geheel overeenkomen, zijn deze onderstaande aanbevelingen voor beide domeinen relevant.

4.1 Kennisdeling en borging: Handelingsprotocol Psychosociale Bejegening

Kennisdeling over de psychosociale aspecten van bedreiging onder de verschillende partners (het OM, de politie, de NCTV en de beveiligingsambtenaren) is van belang. Zo kan een gezamenlijke theoretische- en praktijkbasis worden opgebouwd. Belangrijke elementen daarin zijn kennis over basisbehoeften van bedreigde personen (zie tabel 2), mogelijke psychologische effecten van bedreiging en vaak gebruikte strategieën van bedreigden om met bedreiging en beveiliging om te gaan. Daarnaast is het van belang kennis te hebben van de behoefte aan regie/vrijheden van beveiligde personen en op welke manier daar zo veel mogelijk aan tegemoet kan worden gekomen.

Dit kan worden geborgd in een protocol of richtlijn voor het omgaan en communiceren met bedreigde personen. Een protocol biedt de mogelijkheid een vaste werkwijze omtrent het proces van begeleiding en advisering van bedreigde personen vast te leggen. Zo kunnen structurele overlegmomenten tussen samenwerkingspartners of intervisie hierin worden opgenomen. Ook de (psychologische) uitgangspunten en afspraken over informatievoorziening en contactpersonen kunnen een plek krijgen in een dergelijk protocol.

De volgende tien thema's kunnen een onderdeel vormen van een handelingsprotocol. Bij elk thema wordt de aanbeveling toegelicht. Al deze thema's sluiten aan bij de behoeftes aan ondersteuning die mensen hebben na een ingrijpende gebeurtenis, zoals bedreiging en bijbehorende maatregelen, namelijk veiligheid, informatie, emotionele en sociale steun, praktische hulp en zorg bij (mentale) gezondheidsklachten (Multidisciplinaire richtlijn psychosociale hulpverlening bij rampen en crises, Impact 2014).

4.1.1 Norm stellen

Het is van belang dat organisaties op rijks- en decentraal niveau (blijven) uitstralen dat elke vorm van agressie, geweld en bedreiging onaanvaardbaar is. Uit dit onderzoek blijkt dat bedreigden nog vaak zelf de ervaren agressie of bedreiging bagatelliseren, omdat die "erbij hoort". Uitspraken in het publieke domein over de onaanvaardbaarheid van agressie/geweld en bedreiging, door bijvoorbeeld een minister, kunnen daaraan bijdragen.

4.1.2 Preventie en psychosociale ondersteuning

Personen die door hun publieke functie een groter risico lopen op bedreiging (o.a. nieuwe bewindslieden en burgemeesters) kunnen hierop worden voorbereid. Met hen kan besproken worden wat de psychosociale effecten kunnen zijn van bedreiging en wat mogelijke strategieën zijn om daar op een goede manier mee om te gaan. Een dergelijk 'preventief' gesprek kan de drempel om ondersteuning te zoeken na een daadwerkelijke bedreiging, verlagen. Wanneer een dergelijk gesprek normaal is en deel uitmaakt van de professionele cultuur, draagt het bij aan normalisering van psychosociale ondersteuning. In deze gesprekken kunnen ook mogelijke gevolgen voor gezinsleden een plek krijgen.

4.1.3 Vaste contactpersoon en contactmoment

Een bedreigde kan met verschillende contactpersonen te maken krijgen, zeker in het decentrale domein. Informatie over de aard van de dreiging, maatregelen en procesverloop, komen nu vaak van meerdere personen binnen het OM en de politie en komen soms niet overeen. Dit heeft invloed op het gevoel van stress, onzekerheid en veiligheid bij de bedreigde persoon. Juist daarom is het van belang om te zorgen voor één vast contactpersoon. Die persoon zou als een soort casemanager van de bedreigde kunnen optreden. Is het toch niet mogelijk om één aanspreekpunt te benoemen, maak dan samen met de bedreigde een overzicht van contactpersonen en diens taken en verantwoordelijkheden.

Spreek daarnaast vaste contactmomenten af. Op deze momenten kan de bedreigde worden geïnformeerd over de voortgang en kan terugkoppeling worden gegeven, ook als er geen nieuws te melden is. Zeker in de beginfase is dit belangrijk, wanneer de bedreigde grote veranderingen doormaakt en er veel vragen zijn over de bedreiging en/of maatregelen.

4.1.4 Psycho-informatie

Kennis over de psychosociale kanten van bedreiging, op een handzame manier uitgewerkt, voorziet in een behoefte van de adviseurs bewaken en beveiligen om gedrag van bedreigden beter te begrijpen maar ook om bedreigden zelf op een laagdrempelige manier te informeren over de psychosociale gevolgen. Te denken valt aan: veel voorkomende spanningsklachten, mogelijke impact op relaties, eventuele stress bij afschalen van maatregelen en mogelijke coping strategieën. Maar ook over adviezen hoe aan te sluiten op de basisbehoeften van bedreigden, bijvoorbeeld de behoefte aan autonomie en regie en manieren om de situatie bespreekbaar te maken met kinderen. In tabel 2 is uitgewerkt hoe in de begeleiding van bedreigden kan worden ingespeeld op de verschillende behoeften.

4.1.5 Toerusting adviseurs bewaken en beveiligen

Adviseurs bewaken en beveiligen voeren gesprekken met mensen die in vervelende en aangrijpende situaties terecht zijn gekomen en die door de impact daarvan verschillende soorten gedrag en emoties laten zien. Dat is niet altijd eenvoudig, zeker als het slechtnieuwsgesprekken betreft en/of er niet veel informatie kan worden gedeeld. Kennis over de verschillende psychosociale effecten van bedreiging en beveiliging en over de coping strategieën die bedreigde personen kunnen inzetten (zoals bij punt 4.1.4 genoemd), is behulpzaam in het contact met de bedreigde persoon en om gedrag en emoties te duiden. Daarnaast kan de adviseur door het stellen van open vragen over wat de impact van de situatie op de bedreigde is, een beter beeld krijgen van de beleving van de bedreigde (zie ook tabel 2 met tips hoe in te spelen op behoeften van een bedreigde persoon). Door meer zicht te krijgen op de specifieke zorgen en angsten van de bedreigde, kan de adviseur in het contact beter aansluiten. Uiteindelijk kan het positief bijdragen aan de vertrouwensrelatie tussen bedreigde en beveiliging en aan het reduceren van eventuele stress. Regelmatige reflectie op de eigen kennis en (gespreks-)vaardigheden die dit soort gesprekken vragen, intervisie en trainingen zijn wenselijk voor adviseurs van de DKDB, Politie (CCB) en de NCTV.

4.1.6 Aandacht voor partner en kinderen

Hoewel de aandacht van de beveiliging zich uiteraard met name richt op het beveiligen van de bedreigde persoon, kan zijn of haar sociale omgeving niet uit het oog worden verloren. In sommige gevallen zijn partners gebaat bij een ondersteunend gesprek (eventueel zonder de bedreigde persoon). Soms zijn adviezen over de begeleiding van kinderen gewenst. Deze mogelijkheden kunnen in de ondersteuning worden meegenomen.

4.1.7 Lotgenoten

Bedreigde personen hebben vaak behoefte aan contact met mensen in eenzelfde functie die een vergelijkbare ervaring hebben meegemaakt. Waardevol aan dit soort 'lotgenotencontact' is dat ervaringen kunnen worden uitgewisseld, een vorm van reflectie zoals in voorgaande aanbeveling benoemd. Dit wordt als steunend ervaren. Het aanbieden van contact met een ervaringsdeskundige/lotgenoot, kan in het handelingsprotocol worden meegenomen.

4.1.8 Ondersteunende diensten

Ook voor ondersteunende diensten is het wenselijk kennis te hebben van de mogelijke impact van bedreiging en veiligheidsmaatregelen op de bedreigde en diens gezin. Technische diensten die bijvoorbeeld apparatuur in de privé-omgeving installeren hebben vaak direct contact met bedreigden en hun gezinsleden. Paradoxaal genoeg hebben met name zichtbare veiligheidsmaatregelen vaak een negatieve invloed op het gevoel van veiligheid.

4.1.9 Geïnstalleerde beveiligingsmaatregelen afbouwen

Bij de afbouw van veiligheidsmaatregelen is het van belang ook de geïnstalleerde beveiligingsmaatregelen in en om het huis te verwijderen. Met betrokkenen dient te worden bekeken op welke manier bijvoorbeeld een alarminstallatie of folie op ramen weggehaald kan worden. Soms hebben deze beschermingsmiddelen consequenties voor de inrichting en/of uitstraling van een huis. De verantwoordelijkheid en de kosten daarvoor liggen (op decentraal niveau) vaak bij de beveiligde persoon zelf en als bepaalde voorzieningen niet worden verwijderd, zijn dat blijvende herinneringen aan een nare periode.

4.1.10 Evalueren en leren

Evaluatie van het advieswerk en de omgang met beveiligden is belangrijk, zowel voor de NCTV als voor de beveiligde personen. Door structureel, bijvoorbeeld met een vooropgestelde themalijst, het beveiligingsproces met de bedreigde persoon te bespreken, kan niet alleen geleerd worden, maar kan ook het perspectief en de beleving van de bedreigde persoon worden meegenomen. Dit laatste geeft erkenning aan de bedreigde persoon omdat zijn of haar ervaringen en behoeften serieus worden genomen. Daarnaast kan evaluatie ook ingaan op het samenwerkingsproces tussen verschillende betrokken partijen.

Tabel 2. Tips om in de begeleiding aan te sluiten op basisbehoeften

Basisbehoeften	Begeleidingsmogelijkheden	Quotes als voorbeeld
Veiligheid	<ul style="list-style-type: none"> • Verplaats je in de belevingswereld van de bedreigde. Kennis over psychosociale effecten helpt hierbij. • Vraag naar de veiligheidsbeleving. Wat doet de situatie met de bedreigde? Wat zijn zorgen en angsten? Waardoor worden deze veroorzaakt? • Speel in op het veiligheidsgevoel. Is er maatwerk mogelijk van maatregelen? Wat kan iemand zelf doen om zorgen te verminderen en zich veiliger te voelen? <p>Deze stappen tonen begrip en erkenning en spelen in op gevoel van autonomie (regie) en de behoefte zelf iets te kunnen doen (handelingsperspectief).</p>	<p><i>“Onbewust speelt er angst bij me. Het idee dat als iemand mijn huis in de gaten houdt er dus echt sprake is van een serieuze dreiging.”</i></p> <p><i>“Ik ben schrikachtig om niets. Het is doodvermoeiend om continu aan te staan. Dat doet dreiging met je.”</i></p>
Informatie	<ul style="list-style-type: none"> • Bespreek de frequentie van communicatiemomenten. • Deel zo veel mogelijk informatie. Dat stelt de bedreigde in staat zelf een inschatting te maken van de situatie. Geef uitleg waarom niet alles gedeeld kan worden. • Meld het ook als er geen nieuwe informatie is. • Geef ook informatie over risico's. • Denk mee over het informeren van naasten. Welke informatie hebben zij nodig om zorgen te verminderen? Hoe kan die worden gegeven? Is er een apart gesprek nodig? 	<p><i>“Mijn gezin wordt het slachtoffer vanwege mijn keuze. Voor mij komt dit niet als een verrassing, voor hen wel.”</i></p> <p><i>“...maar je bent doodmoe, want je bent scenario's aan het afgaan zonder dat je echt weet wat er gaande is. Hoe langer het duurt, hoe angstiger je wordt.”</i></p>
Emotionele en sociale steun	<ul style="list-style-type: none"> • Het voorbereiden van personen in hoog risicofuncties op de gevolgen van bedreiging, kan de weerbaarheid vergroten. • Geef informatie over coping strategieën die veel mensen in dezelfde situatie helpen: o.a. afleiding en ontspanning door hobby of sport, uitjes/vakanties met familie en rustmomenten inplannen. • Geef aan hoe contact met anderen in dezelfde situatie kan helpen (lotgenotencontact). Faciliteer, wanneer mogelijk, bij het leggen van contacten. 	<p><i>“Ik heb meer gehad aan collega's, want die begrepen de situatie. Daar heb ik steun aan ervaren. Het kunnen vertellen aan hen was een uitlaatklep.”</i></p> <p><i>“Wat wel had geholpen was een aanbod om met een ervaringsdeskundige uit hetzelfde vakgebied te praten.”</i></p>

Hulp bij praktische zaken

- Denk mee over de mogelijke praktische consequenties van veiligheidsmaatregelen voor bedreigden. Wat zijn bijvoorbeeld negatieve bijkomende gevolgen van apparatuur in en om het huis? Zijn er mogelijke oplossingen/alternatieven?
- Wees helder over de financiële zaken, bv. mogelijke vergoedingen.
- Bied evt. een training aan over beheer van sociale media, ook voor naasten.

"...zorgen voor dingen waar je je niet druk over zou moeten maken. Die praktische zaken, zodat ik me kan focussen op mijn gezin."

Doorverwijzing bij (psychische) gezondheidsklachten

- Adviseer een coachend gesprek waarin psycho-informatie wordt gegeven en vrijblijvend wordt meegedacht over hoe je als individu en gezin kan omgaan met grote veranderingen in je leven.
- Adviseer bij langdurige psychosociale klachten contact te zoeken met huisarts of bedrijfsarts.

"... er werd een aantal keer een gesprek met een psycholoog aangeboden, op een moment waar ik er totaal geen behoefte aan had en het dus had afgeslagen. Vanuit de DBB is er ook aangeboden te praten met een psycholoog."

Bibliografie

1. Adams, J.S., Hazelwood, T.E., Pitre, N.L., Bedard, T.E. en Landry, S.D. (2009). 'Harassment of Members of Parliament and the Legislative Assemblies in Canada by individuals believed to be mentally disordered'. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 20(6), 801-814.
2. Bestos, I.M. en Marchesi, M. (2014). 'The stalking of lawyers: A survey amongst professionals in Milan'. *Journal of Forensic Sciences*, 59(6), 1592-1597.
3. Bogaerts, S., Okur, P., Willems, M. en Van der Knaap, L. (2012). 'Solistische dreigers: Ontwikkeling van een instrument voor risicotaxatie van solistische dreigers'. WODC.
4. Bouwmeester, J. en Löb, N. (2018). 'Monitor agressie en geweld 2018: Decentraal bestuur'. Ministerie van BZK, online publicatie.
5. Bouwmeester, J., Holzmann, M., Löb, N., Abraham, M. en Nauta, O. (2016). 'Monitor integriteit en veiligheid openbaar bestuur 2016'. Ministerie van BZK, online publicatie.
6. Chamberlain, J. en Miller, M.K. (2009). 'Evidence of secondary traumatic stress, safety concerns, and burnout among a homogeneous group of judges in a single jurisdiction'. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 37(2), 214-224.
7. Dressing, H., Martini, M., Witthöft, M., Bailer, J. en Gass, P. (2007). 'Are journalists more frequently victims of stalking? Results of first empirical examinations'. *Gesundheitswesen*, 69, 699-703.
8. Every-Palmer, S., Barry-Walsh, J. en Pathé, M. (2015). 'Harassment, stalking, threats and attacks targeting New Zealand politicians: A mental health issue'. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 49(7), 634-641.
9. Gass, P., Martini, M., Witthöft, M., Bailer, J. en Dressing, H. (2009). 'Prevalence of Stalking Victimization in Journalists: An E-Mail Survey of German Journalists'. *Violence and Victims*, 24(2), 163-171.
10. Gemeentewet Artikel 172 (1992). https://wetten.overheid.nl/BW-BR0005416/2020-01-01/#TiteldeelIII_HoofdstukXI_Artikel172, geraadpleegd op 2 maart 2020.
11. Gersons, B.P.R. en Nijdam, M.J. (2014). 'Supporting leaders under threat and their protection'. [...], 181-189.
12. Hobfoll, S.E., Watson, P., Bell, C.C., Bryant, R.A., Brymer, M.J., Friedman, M.J., et al. (2007). Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: Empirical evidence. *Psychiatry*, 70, 283-315.
13. Hoffmann, C.P. en Suphan, A. (2016). 'Stuck with 'electronic brochures'? How boundary management strategies shape politicians' social media use'. *Information, Communication and Society*, online publication.
14. Hoffmann, J. en Meloy, J.R. (2008). 'Contributions from attachment theory and psychoanalysis to advance understanding of public figure stalking and attacking'. In *Explaining the risk: Attachment Theory and Psychoanalysis*.
15. James, D.V., Mullen, P.E., Meloy, J.R., Pathé, M.T., Farnham, F.R., Preston, L. en Darnley, B. (2007). 'The role of mental disorder in attacks on European politicians 1990-2004'. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 116, 334-344.
16. James, D.V., Mullen, P.E., Pathé, M.T., Meloy, J.R., Preston, L.F., Darnley, B. en Farnham, F.R. (2009). 'Stalkers and harassers of royalty: the role of mental illness and motivation'. *Psychological Medicine*, 39, 1479-1490.
17. James, D.V., Sukhwai, S., Farnham, F.R., Evans, J., Barrie, C., Taylor, A en Wilson, S.P. (2016). 'Harassment and stalking of Members of the United Kingdom Parliament: associations and consequences'. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 27(3), 309-330.

18. Keizer, R.P. en Hellendoorn, J.W.M. (2010). 'Ondersteuning bij geweld en intimidatie tegen politieke ambtsdragers en hun familieleden: Een onafhankelijke evaluatie van de Vertrouwenslijn'. Ministerie van BZK, online publicatie.
19. Kranenburg, L. K., Bouwmeester J., Noort, van, L., Ypma, W. en Jong, de, B. (2020). Monitoring integriteit en veiligheid 2020. I&O Research en Bureau BING i.o.v. *Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)*. No. 2020/96.
20. Lowry, T.J., Pathé, M.T., Phillips, J.H., Haworth, D.J., Mulder, M.J. en Briggs, C.J. (2015). 'Harassment and Other Problematic Behaviors Experienced by the Staff of Public Office Holders'. *Journal of Threat Assessment and Management*, 2(1), 1-10.
21. Meloy, J.R. (2003). 'When Stalkers Become Violent: The Threat to Public Figures and Private Lives'. *Psychiatric Annals*, 33, 658-665.
22. Meloy, J.R. (2014). 'Approaching and Attacking Public Figures: A Contemporary Analysis of Communications and Behavior'. *Journal of Threat Assessment and Management*, 1(4), 243-261.
23. Meloy, J.R. en Amman, M. (2016). 'Public Figure Attacks in the United States, 1995-2015'. *Behavioral Sciences and the Law*, online publication.
24. Meloy, J.R., Hoffmann, J., Guldemann, A. en James, D. (2011). 'The Role of Warning Behaviors in Threat Assessment: An Exploration and Suggested Typology'. *Behavioral Sciences and the Law*, online publication.
25. Ministerie van BZK (2010). 'Bedreigd bestuur 2010: Agressie en geweld tegen politieke ambtsdragers bij gemeenten, provincies en waterschappen'. Online publicatie.
26. Narud, K. en Dahl, A.A. (2015). 'Stalking experiences reported by Norwegian members of Parliament compared to a population sample'. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 26(1), 116-131.
27. Nijdam, M.J., Gersons, B.P.R. en Olf, M. (2010). 'Dutch politicians' coping with terrorist threat'. *The British Journal of Psychiatry*, 197, 328-329.
28. Odekerken, M.W.A. en Brenninkmeijer, A.F.M. (2017). 'Een dreigend klimaat: Verslag van het onderzoek 'Bedreigingen van Nederlandse journalisten''. Nederlandse Vereniging van Journalisten, Utrecht.
29. Politiewet Artikel 1 (2012). https://wetten.overheid.nl/BW-BR0031788/2020-01-01/#Hoofdstuk1_Artikel1, geraadpleegd op 2 maart 2020.
30. Sinclair, H.C. (2009). 'Stalking, threatening and attacking public figures: A review'. *Journal of Police and Criminal Psychology*, online publication.
31. Van der Torre, E.J., Gieling, M., Bruinsma, M.Y., Jans, M. en Van der Linden, M. (2013). 'Bedreigen en intimideren van OM- en politiemedewerkers: Een onderzoek naar frequentie, aard, gevolgen en aanpak'. WODC.

Bijlage I:

Toelichting stelsel bewaken en beveiligen

De Minister van Justitie en Veiligheid is verantwoordelijk voor het stelsel bewaken en beveiligen. Het uitgangspunt is dat de bedreigde in eerste instantie zelf verantwoordelijk is voor zijn of haar eigen veiligheid. Mocht dit niet mogelijk of toereikend zijn, dan kan worden gerekend op ondersteuning van de eigen werkgever. Deze is verantwoordelijk voor het nemen van maatregelen om de veiligheid van bedreigde personen te garanderen. Dit geldt zowel voor de werklocatie als de privéruimte (woningen, vervoersmiddel, etc.). Pas wanneer de bedreigde en de werkgever geen toereikende maatregelen kunnen treffen kan een beroep worden gedaan op de overheid voor veiligheidsmaatregelen. Het stelsel is opgedeeld in het decentraal- en Rijksdomein (Ministerie J&V, 2019). Veiligheidsmaatregelen zijn nooit permanent en worden periodiek geëvalueerd. Het uitgangspunt is dat, zodra het niveau van dreiging dit toelaat, de maatregelen worden afgebouwd.

Decentraal domein

In veel gevallen is het lokaal bevoegd gezag verantwoordelijk voor de veiligheid van een bedreigde persoon (openbare ordehandhaving). Dit wordt het decentraal domein genoemd. Hieronder vallen o.a. burgemeesters, wethouders, raadsleden, journalisten en slachtoffers van huiselijk- of eer gerelateerd geweld.

Op advies van de politie, afdeling Conflict- en Crisisbeheersing, besluit een hoofdofficier van justitie (HOvJ) of een zaak onder het stelsel gebracht wordt, op grond van het dreigingsniveau. Wanneer dit noodzakelijk is, bepaalt de hoofdofficier, in samenwerking met de beleidsmedewerker Bewaken, Beveiligen en Crisisbeheersing (BB&C), passende maatregelen. Deze worden vervolgens door de politie uitgevoerd. Het decentrale domein kan gebruik maken van de landelijke dienst die persoonsbeveiligingsmaatregelen treft, de DKDB. De HOvJ is verantwoordelijk voor het (laten) informeren van de betreffende bedreigde persoon. Verder is de werkgever formeel belast met de taak zorg te dragen voor de sociaal-emotionele begeleiding (Ministerie J&V, 2019). De daadwerkelijke handhaving valt uiteen in openbare ordehandhaving onder verantwoordelijkheid van de burgemeester (Gemeentewet Art.172, 1992) en strafrechtelijke handhaving onder verantwoordelijkheid van de HOvJ (Politiewet Art.1 lid 2, 2012).

Rijksdomein

De NCTV is namens de minister van J&V verantwoordelijk voor de veiligheid van bedreigde personen in het Rijksdomein. De Coördinator Bewaken en Beveiligen (CBB) besluit tot het nemen van bewakings- en beveiligingsmaatregelen voor personen in het Rijksdomein (Ministerie J&V, 2019). Hiervoor kan de CBB gebruik maken van informatie die verzameld is door de politie (Politiewet Art.4 lid 4, 2012). De uitvoering van persoonsbeveiligingsmaatregelen ligt bij de DKDB van de politie en de Brigade Speciale Beveiligingsopdrachten (BSB) van de Koninklijke Marine (KMar) (Ministerie J&V, 2019).

Samenwerking tussen landelijke en plaatselijke autoriteiten

In het stelsel bewaken en beveiligen is ook de samenwerking geregeld tussen de landelijke en de lokale autoriteiten, omdat maatregelen vaak de beide domeinen overlappen. Wanneer er bijvoorbeeld sprake is van persoonsbeveiliging in het Rijksdomein vallen beveiligingsmaatregelen rondom de woning en de werkplek van de beveiligde nog steeds onder de verantwoordelijkheid van het lokaal bevoegd gezag. Ook de veiligheid van gezinsleden van een beveiligde persoon vallen altijd in het decentrale domein (Ministerie J&V, 2019). Volgend uit deze overlap stelt het Ministerie van Justitie en Veiligheid expliciet dat het van belang is dat 'het Rijksdomein in contact staat en afstemming zoekt met het decentrale domein om de beveiliging en relevante dreigingsinformatie uit te wisselen' (2019).

Bijlage II:

Methodie

Dit onderzoek bestaat uit twee delen: een literatuurstudie naar relevante studies sinds 2008 en kwalitatief onderzoek in de vorm van interviews. De opzet van beide onderzoeken wordt hieronder toegelicht.

Literatuuronderzoek

De literatuurstudie is erop gericht de kennis van het rapport uit 2008 te actualiseren. Hiervoor is gezocht naar academische, internationale literatuur sinds 2008. Aanvullend is gezocht naar relevante, recente Nederlandse rapportages met als doel de actuele nationale context te schetsen.

Inclusiecriteria

In de zoekopdracht zijn de zoektermen dreiging en psychosociale effecten gebruikt en breed ingevuld. Zo is er gezocht naar verschillende vormen van dreiging. Dat betreft zowel fysieke bedreiging als bedreiging via sociale media. Ook is gezocht naar zowel persoonsgerichte- als algemene bedreigingen (bijvoorbeeld terroristische dreiging). Daarnaast is de zoekterm psychosociale effecten breed opgevat: er is gezocht naar stoornissen, stress en angst gerelateerd aan dreiging, maar ook naar verandering in het omgaan met een dreigende situatie. Hierbij is zowel naar het professioneel als het sociaal functioneren gekeken. Bovendien is gezocht naar de eventuele effecten op de gezondheid. Dit heeft geleid tot een reeks inclusiecriteria waarmee naar literatuur is gezocht:

1. Voor psychosociale effecten wordt geïncludeerd:

- Effecten op welzijn en psychische functioneren (incl. klachten als PTSS/depressie etc.)
- Effecten op iemand (coping mechanismen)
- Effecten op iemands functioneren privé en op werk (werkstress/prestatie etc.)
- Effecten op openheid sociale media (Facebook/Twitter-accounts/etc.)
- Effecten op meningsuiting (zowel in real life als via (sociale) media)
- Effecten op privéleven
- Effecten op familie van beveiligde

2. Bedreiging, intimidatie, beveiliging houdt ook in:

- Bedreiging via sociale media

3. Voor een *publieke functie* wordt geselecteerd op:

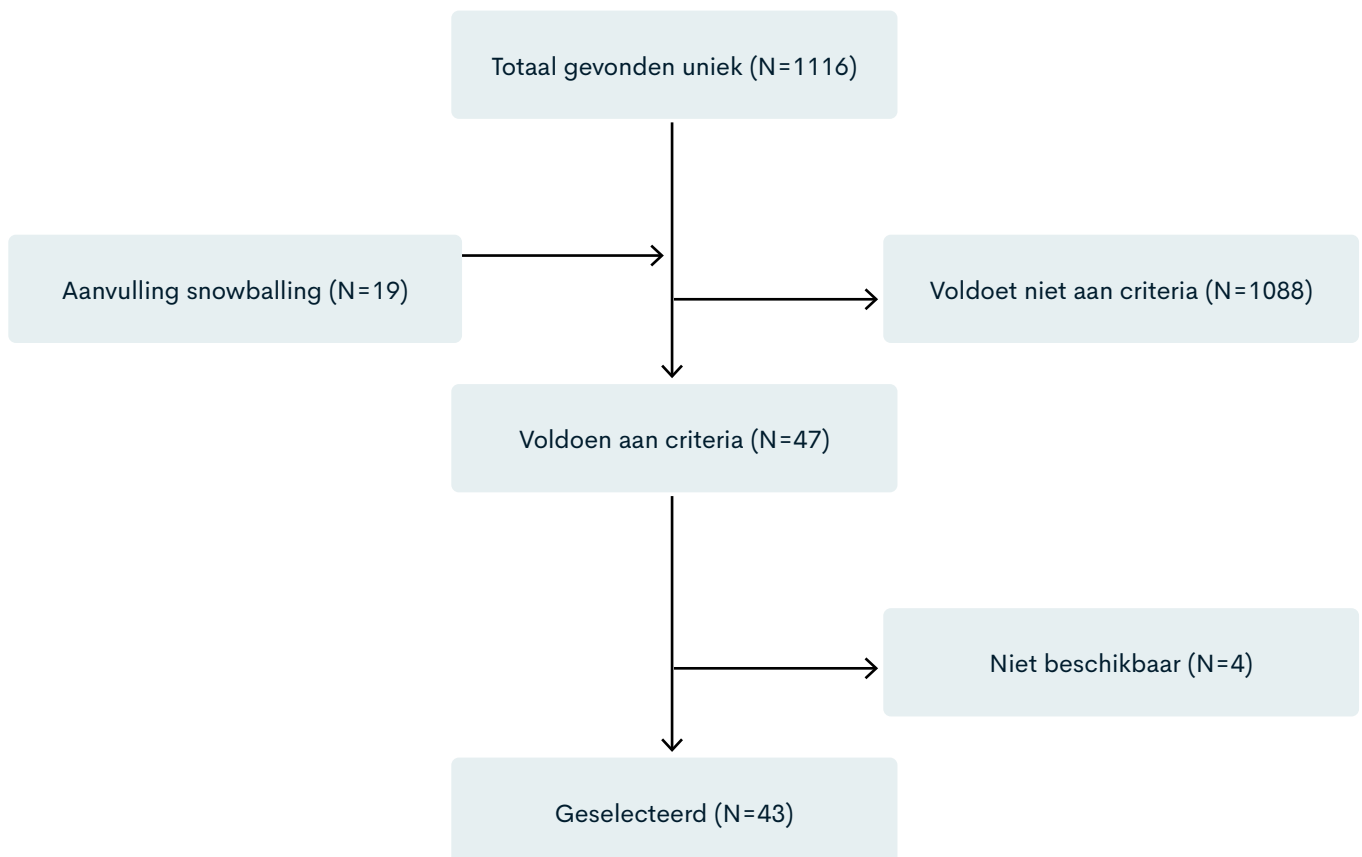
- Politici
- Burgemeesters en/of wethouders
- Journalisten/cartoonisten
- Openbaar aanklagers
- Rechterlijke macht
- Officieren van Justitie
- Beveiligers
- Andere bekende mensen (sporters e.d.)
- Beroepsgroepen met een publieke functie, zoals politie

Selectieprocedure

Deze zoekopdracht leverde 1116 artikelen op. Daar zijn vervolgens via aanvulling en *snowballing* (artikelen verkregen op een andere manier dan de oorspronkelijke zoekopdracht) 19 artikelen vanuit grijze literatuur aan toegevoegd. De artikelen uit de zoekopdracht zijn door vier onderzoekers beoordeeld op relevantie.

Na beoordeling bleken 1088 van de in totaal 1135 artikelen niet te voldoen aan de gestelde criteria. Een artikel werd bijvoorbeeld niet geïnccludeerd wanneer de focus lag op de psychische gesteldheid van de dader die bedreigingen uitvoert, of wanneer het onderzoek gericht was op een andere doelgroep. Vier van de overgebleven 47 artikelen bleken niet beschikbaar, hetgeen resulteerde in de 43 artikelen en rapportages waar deze literatuurstudie op gebaseerd is (zie figuur 1 voor een overzicht van de selectieprocedure). Voor een overzicht van de gebruikte bronnen, zie de bibliografie.

Figuur 1. Selectieprocedure van artikelen

Kwalitatief onderzoek: interviews

Er zijn interviews afgenomen bij personen in een publieke functie die te maken hebben (gehad) met werkgerelateerde bedreiging en (eventueel) beveiliging. In totaal zijn 26 gesprekken gevoerd met burgemeesters, wethouders, Tweede Kamerleden, Officieren van Justitie en journalisten. Geïnterviewden vielen onder het stelsel bewaken en beveiligen van het decentraal domein of het Rijksdomein, of kregen reguliere politiezorg (een toelichting op het stelsel is te vinden in bijlage I). Tabel 1 geeft een overzicht van de deelnemers.

Tabel 1. Overzicht van het aantal interviews per doelgroep

Doelgroepen	Totaal
Tweede Kamerleden	5
Burgemeesters	7
Wethouders	3
Journalisten	5
Officieren van Justitie	6
	Totaal: 26
NCTV-adviseurs	6
DKDB-beveiligers	4
	Totaal: 36

Gesprekken zijn zo veel mogelijk gevoerd op de werklocatie. Partners waren daarbij niet aanwezig. Er is zowel gesproken met personen waarbij op dat moment sprake was van bedreiging en beveiliging, als personen die dit recent of jaren geleden hebben meegemaakt. Het komt dus voor dat mensen refereren aan het stelsel bewaken en beveiligen van meerdere jaren terug.

Daarnaast zijn in totaal tien medewerkers van de NCTV en de DKDB (een teamleider, operationeel experts, een operationeel specialist en een verantwoordelijke beveiligingsambtenaar ter plekke, vanaf nu DKDB-beveiligers) gesproken. Adviseurs van de directie Bewaken en Beveiligen binnen de NCTV zijn het aanspreekpunt voor personen in het Rijksdomein en begeleiden hen gedurende een beveiligingstraject. De DKDB-beveiligers maken bedreigde personen van dichtbij mee tijdens de uitvoering van persoonsbeveiliging.

Werving van deelnemers heeft plaatsgevonden met behulp van het netwerk van de projectgroep en de klankbordgroep. De projectgroep bestaat uit medewerkers vanuit de opdrachtgever NCTV en adviseurs en onderzoekers vanuit ARQ Kenniscentrum Impact van Rampen en Crises en ARQ IVP.

Voor de interviews is een vragenlijst opgesteld, die is afgeleid van het model dat in het onderzoek door Nijdam et al. uit 2008 gebruikt is en een overzicht geeft van de onderlinge effecten van bedreiging, beveiliging, het uitvoeren van de (publieke) functie en het privéleven (zie Nijdam et al., 2008, p.11).

Tijdens het ontwikkelen van de topiclijst is bovendien een thema toegevoegd aan het bovenstaande model. Naast de beveiligingsmaatregelen is ook aandacht voor de invloed van het proces van bewaken en beveiligen.

Middels een *informed consent* zijn de geïnterviewden op de hoogte gebracht van hun rechten en van het feit dat informatie uit gesprekken uitsluitend op anonieme basis wordt gebruikt. De interviews zijn altijd uitgevoerd door twee personen van de projectgroep (interviewer en notulant).

Voor de analyse van de kwalitatieve gegevens is het programma MAXQDA gebruikt om uitspraken van geïnterviewden per onderwerp te kunnen clusteren. Bij het coderen van de interviews is gekozen voor 'open coderen' om eventuele nieuwe thema's die niet in de topiclijst opgenomen waren toch mee te kunnen nemen in de resultaten. Middels axiale codering zijn deze thema's vervolgens waar mogelijk samengevoegd in overkoepelende topics.

Bijlage III:

Klankbordgroep en kenniskringen

Een klankbordgroep is aangesteld in samenspraak met de opdrachtgever. De rol van de klankbordgroep is om mee te denken en vrijblijvend te adviseren, onder andere over het afbakenen van de gewenste doelgroepen en het aanscherpen van de onderzoeksthema's. De opdrachtgever was aanwezig als toehoorder.

De klankbordgroep bestaat uit de volgende personen:

- **Prof.dr. P.H.A.M. Abels:** Bijzonder hoogleraar Governance of Intelligence and Security Services, verbonden aan het Institute of Security and Global Affairs (ISGA) van de Universiteit Leiden.
- **Prof.dr. B.P.R. Gersons:** Psychiater, AMC-hoogleraar verbonden aan het Academisch Medisch Centrum van de Universiteit van Amsterdam en senior wetenschappelijk adviseur bij ARQ Nationaal Psychotrauma Centrum, projectleider onderzoek *Psychosociale effecten van dreiging en beveiliging* uit 2008.
- **Dr. W. Jong:** (voormalig) Crisis consultant en waarnemend directeur van het Nederlands Genootschap Burgemeesters (NGB).

Vanuit ARQ Kenniscentrum Impact van Rampen en Crises en ARQ IVP:

- **Dr. J.H.M. te Brake (projectleider):** Senior Beleidsadviseur/onderzoeker
- **C.J.M. Spee:** Senior Crisisadviseur
- **W.M. van Hoof:** Beleidsadviseur/onderzoeker
- **S. van Rooijen:** Beleidsadviseur/onderzoeken
- **Dr. J. Gouweloos - Trines:** (voormalig) Beleidsadviseur/onderzoeker

Kenniskringen

Kenniskringen zijn georganiseerd voor experts en ervaringsdeskundigen om bevindingen te toetsen bij meerdere beroepsgroepen die te maken krijgen met publieke ambtsdragers; maar ook om te onderzoeken hoe bevindingen in de praktijk meegenomen kunnen worden. Als laatste zijn naar aanleiding van een kenniskring met ARQ IVP-therapeuten ervaringen met bedreigde personen meegenomen voor het aanscherpen van de aanbevelingen van dit onderzoek.

